

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΣΤ' • ΤΕΥΧΟΣ 54 • ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1982 • ΚΙΣΛΕΒ 5743

«Επίστρεψον ἡμᾶς, Κύριε, πρὸς σέ καί θέλομεν ἐπιστραφῆ.
Ἀνανέωσον τὰς ἡμέρας ἡμῶν ὡς τὸ πρότερον», (Θρησκ. 5:4).

השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΒΙΩΣΙ Η ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ

ΜΕΤΑΞΥ τῶν ἄρθρων τοῦ τεύχους αὐτοῦ περιλαμβάνονται καί μερικά στοιχεῖα γιά τήν Ἰσραηλιτική Κοινότητα Ἄρτας. Μιά Κοινότητα πού σήμε-
ρα ὄχι μόνο δέν ὑπάρχει σάν ἀνθρώπινη παρουσία, ἀλλά καί πού τά στοι-
χεῖα πού τήν ἀφοροῦν ἔχουν ἐντελῶς καταστραφῇ, ἔχουν ἀμετάκλητα χα-
θῇ. (Γί' αὐτόν, ἄλλωστε, τό λόγο τά ὅσα γράφουμε εἶναι καί λιγοστά καί ἀ-
τελῇ).

Σ' ΕΝΑ ΜΟΝΟΝ ΣΗΜΕΙΟ αὐτῆς τῆς παλιᾶς ἐβραϊκῆς παρουσίας στήν Ἄρ-
τα θέλουμε νά σταθοῦμε: στό πόσο ἀδελφικά, στό πόσο ἀγαθά οἱ ὁμό-
θρησκοί μας ζοῦσαν μέ τούς Χριστιανοί τῆς πόλεως αὐτῆς. Ὅλοι μαζί
δούλευαν καί δημιουργοῦσαν γιά τό ἀτομικό συμφέρον ἀλλά καί γιά τήν
κοινή πρόοδο.

Η ΖΩΗ ΣΤΗΝ ΑΡΤΑ, ὅπως — ἄλλωστε — καί στίς ἄλλες πόλεις τῆς Ἑλλά-
δος, κυλοῦσε χωρίς προβλήματα. Ἑβραῖοι καί Χριστιανοί εἶχαν ἀρμονική
συμβίωσι. Μιά συμβίωσι πού στήν Ἄρτα ἄρχισε ἀπό τόν 11ο περίπου
αἰῶνα, μέχρις ὅτου βάνουσα διεκόπη ἀπό τή χιτλερική θηριωδία.

ΑΥΤΗ Η ΟΜΑΛΗ ΣΥΜΒΙΩΣΙΣ, πού συνεχίζεται καί σήμερα σ' ὅσες πόλεις
τῆς χώρας ὑπάρχουν ἰσραηλιτικές Κοινότητες, ἀποτελεῖ τήν καλύτερη ἀ-
πάντησι σ' ὅλους ἐκείνους πού γιά σκοπούς ὑποπτους καί ἰδιοτελεῖς προσ-
παθοῦν νά δημιουργήσουν προβλήματα ἢ νά φέρουν στήν ἐπιφάνεια θέ-
ματα πού δέν ὑπάρχουν. Ἡ ἔμπρακτη συμβίωσις δίνει τήν καλύτερη ἀπάν-
τησι σ' ὅσους ἀποτολμοῦν ἀπρέπειες...

Θρησκεία καί Πολιτική στήν Ἱερουσαλήμ

Θρησκευτικά, πολιτικά καί γεωγραφικά προβλήματα τῆς Ἀγίας Πόλεως τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, τοῦ Χριστιανισμοῦ καί τοῦ Μωαμεθανισμοῦ

Κάθε σοβαρή συζήτηση περί τῆς Ἱερουσαλήμ, ἰδιαίτερα σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τή σπουδαιότητα τῆς πόλεως γιά τίς τρεῖς μονοθεϊστικές θρησκείες (Χριστιανισμό, Μωαμεθανισμό, Ἰουδαϊσμό), εἶναι θέβαιον ὅτι θά προκαλέσει διαμάχες. Τοῦτο διαφάνηκε μέ σαφήνεια σέ μιά σειρά διαλέξεων πού ἔδωσε τόν Μάρτιο τοῦ 1981 ὁ καθηγητής κ. Thomas A. Idinopoulos στό Οἰκουμενικό Ἰνστιτούτο Θεολογικῶν Ἐρευνῶν στήν Tantur, στά νότια προάστια τῆς πόλεως.

Κατά τή διάρκεια σεμιναρίου μέ θέμα: «Μορφές θρησκευτικοπολιτικῆς διαμάχης καί ἀποφασιστικότητας μεταξύ Ἑβραίων, Χριστιανῶν καί Μουσουλμάνων στήν Ἱερουσαλήμ - Μιά ἱστορική καί φαινομενολογική ἔρευνα», ὁ καθηγητής Idinopoulos, ὁ ὁποῖος διδάσκει θρησκευτικά στό Miami University τοῦ Oxford, Ohio, ἀφιέρωσε πέντε διαλέξεις ἐπὶ τῶν διεκδικήσεων τῶν διαφόρων ομάδων στήν Ἀγία Πόλη καί πῶς αὐτές ἐκφράζονται μέσω τῆς θρησκευτικῆς καί πολιτικῆς συμπεριφοράς τους. Τήν κάθε διάλεξη ἀκολούθησε συζήτηση μέ τή συμμετοχή τοῦ ἀκροατηρίου πού ἀπαρτιζόταν ἀπό ἐκκλησιαστικούς ἐκπροσώπους, θεολόγους καί Ἰσραηλίτες καί Χριστιανούς - Εὐρωπαίους καί Ἀράβες - λαϊκοὺς.

Μιά βασική ὑπόθεση τῶν διαλέξεων ἦταν ἡ ἀδυναμία, ὅταν ἀσχολοῦμαστε μέ τήν Ἱερουσαλήμ, τοῦ διαχωρισμοῦ τῆς θρησκείας καί τῆς πολιτικῆς. Γιά τήν ἐδραίωση αὐτῆς τῆς θέσεως ὁ κ. Idinopoulos συνάθροισε ἕνα πλουσιότατο ὕλικό ἀπό στοιχεῖα καί μαρτυρίες γεγονότων. Ἀκόμη καί τὰ προφητικά ὁράματα τοῦ Ἡσαία, παρατήρησε, συνδυάζουν τήν πνευματική καί τήν πολιτική ἐπανασυμφιλίωση τοῦ Ἑβραίου καί τοῦ Ἑθνικοῦ, ὡς καί τοῦ δημιουργήματος μέ τό Δημιουργό. Καί παρόλον ὅτι ἡ παραχώδης ἱστορία τῆς πόλεως φαίνεται νά διαφεύγει αὐτό τό ὄραμα, ἔχει, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἀνακουφίσει ἐπὶ αἰῶνες τοὺς πιστοὺς ὁλῶν τῶν θρησκειῶν.

Ἡ σημασία τῆς Ἱερουσαλήμ γιά τοὺς Ἑβραίους

Ἡ ἐβραϊκή προσήλωση στήν Ἱερουσαλήμ ἐκφράζει ἐξίσου, ἂν ὄχι περισσότερο, τήν ὁδύνῃ γιά τήν ἀπώλεια τῆς πόλεως, ὅπως ἐπίσης ἀποτελεῖ ἕνα μνημεῖο τῆς ἐνότητος ἡ τῆς ἐλπίδας γιά τήν ἀποκατάστασή της. Ἡ καταστροφή τῆς Ἱερουσαλήμ, τό 70 κ.π., ὑπῆρξε μιά τραυματική ἐμπειρία γιά τοὺς Ἑβραίους. Ἐπινόησαν, παρά ταῦτα, τήν ἐνσωμάτωση τῆς ἀπώλειας αὐτῆς στό καθημερινό θρησκευτικό τελετουργικό καί τίς προσευχές, ὥστε ποτέ νά μή ξεχάσουν τήν κεντρικότητα τῆς πόλεως σάν ἕνα σύμβολο ἢ μιά πραγματικότητα. Ἀναφερόμενος στόν καθηγητή Werblowsky, τοῦ Ἑβραϊκοῦ Πανεπιστημίου, ὁ ὁμιλητής τόνισε ὅτι ἡ Ἱερουσαλήμ κατέστη τό κύριο σύμβολο γιά τή διεσπαρμένη ἐβραϊκή κοινότητα, ἡ δέ ἀναμενόμενη ἀποκατάστασή της θεωρεῖται ἀπό τὰ

ἀπό μακροῦ διωχθέντα τέκνα τῆς ὡς σύμβολο τῆς παλιννοστήσεώς τους. Τόσο βαθιά ἐμποτίσθηκαν ἀπό αὐτό τό δεσμό ὥστε σήμερα θρησκευόμενοι καί μὴ θρησκευόμενοι Ἰσραηλίτες ἔλκονται βαθύτατα ἀπό τήν ἰδέα αὐτῆς τῆς πόλεως καί ἐνδιαφέρονται γιά τήν Ἱερουσαλήμ.

Ἡ σημασία τῆς Ἱερουσαλήμ γιά τοὺς Χριστιανούς

Γιά τοὺς Χριστιανούς ἡ πόλη ἐμπνέει, κυρίως, θεολογικούς δεσμούς, πού ἔχουν σάν ἐπικέντρο τῆ ζωῆ, τήν ἀποστολή, τή σταύρωση καί τήν ἀνάσταση τοῦ Ἰησοῦ. Κατά τή διάρκεια τῶν αἰῶνων ἀναπτύχθηκαν στή χώρα ποικίλες χριστιανικές κοινότητες πού ἐξυπηρετοῦσαν σάν κέντρα προσευχῆς καί συλλογισμοῦ, ὅπως ἐπίσης καί σάν καταλύματα καί ἄλλες μορφές συμπαραστάσεως πρὸς τοὺς προσκυνητές πού ἐπισκέπτονταν τοὺς Ἁγίους Τόπους, τοὺς σχετιζόμενους μέ τόν ἱδρυτὴ τῆς πίστεώς τους. Περίπου πενήντα ἐκκλησίες καί ἱερά ὑπάρχουν σήμερα στήν Ἱερουσαλήμ, συμπεριλαμβανομένων τῶν Σταθμῶν κατὰ μήκος τῆς Via Dolorosa καί τῶν παραδοσιακῶν χώρων τοῦ τάφου καί τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ. Δυτικοὶ Χριστιανοί, Ἀνατολικοὶ Ὁρθόδοξοι, προ-Χαλκηδονικές Ἐκκλησίες καί σύγχρονες ομάδες Διαμαρτυρομένων, ὅλοι διατηροῦν κάποια παρουσία στήν πόλη καί μοιράζονται τήν εὐθύνη γιά συγκεκριμένους χώρους καί ἱερά.

Παρόλη αὐτή τήν παρουσία, παρατήρησε ὁ καθηγητής Idinopoulos, ἡ προσήλωση τῆς Χριστιανοσύνης πρὸς τήν πόλη εἶναι ἀσαφής. Ἡ παραδοχή μιλάει ἐναντίον αὐτῆς. Ὁ Ἰησοῦς ἐκλαίγει γιά τήν ἐπερχόμενη καταστροφή τῆς πόλεως, ὁ Ἀπόστολος Μάρκος ἀναφέρθηκε σ' αὐτήν σάν μιά «πόλη ἀμαρτίας, δυστυχίας καί θανάτου» καί, πολύ ἀργότερα, ὁ Ἁγ. Ἰερώνυμος μίλησε γι' αὐτήν σάν ἕνα «χώρο ἡθοποιῶν, πορνῶν καί γελωτοποιῶν». Ὁ Λούθηρος, μεταξύ ἄλλων, δέν πίστευε ὅτι ἀπαιτεῖται τό προσκύνημα ἐκεῖ γιά νά κερδίσει κανεὶς τὴ χάρη. Τό χριστιανικό ὄραμα περὶ τῆς Νέας Ἱερουσαλήμ εἶναι τελείως πνευματικό, χωρίς καμιά ἀναφορά στήν ἐγκόσμια πραγματικότητα.

Αὐτό πού διατήρησε τήν πόλη ἁγία γιά τοὺς Χριστιανούς εἶναι τό δῶμα τοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ καί ἡ ἀνάστασις, (ἀπὸ κοινού μέ τὴ γέννησή του στήν παρακείμενη Βηθλεέμ). Ὅμως, παρά ταῦτα, ὀρισμένοι σύγχρονοι θεολόγοι, ὅπως ὁ αἰδ. Δρ. G. Douglas Young, πιστεύουν ὅτι τὰ γεγονότα αὐτὰ ἀπὸ μόνα τους δέν καθιστοῦν τήν πόλη ἁγία γιά τοὺς Χριστιανούς. Ὁ καθηγ. Idinopoulos διαχώρισε τὴ θέση του ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀποψη, λέγοντας ὅτι δέν ἀνταποκρίνεται στὰ ἱστορικά δεδομένα, καθόσον ἐπὶ σειρά αἰῶνων ὄχι λίγο χριστιανικό αἷμα χύθηκε γιά τὴ διαφύλαξη τῆς ἱερότητος τῆς πόλεως. ►

Ἡ σημασία τῆς Ἱερουσαλὴμ γιὰ τοὺς Μουσουλμάνους

Οἱ Μουσουλμάνοι, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τους, εἶχαν τὸ πλεόν ὀσκολο ἔργο, νὰ ἀποδείξουν ὥστε ὅτι ἡ πόλις εἶναι γι' αὐτοὺς Ἱερή. Παρόλ' αὐτὸ πρῶτα ἀναφέρθηκαν στὴν πόλι ὡς Al - Quds («ἡ Ἁγία»), ἀπὸ τὸν ἑβδαμο αἰῶνα, τοῦτο ἔγινε μόνο ἀναδραμικὰ, ὅταν ἄρχισαν νὰ ἐξιστοροῦν τὸ θρύλο περὶ τοῦ Νυχτερίνου Ταξείδιου τοῦ Μωάμεθ στὴν συγκεκριμένη τοποθεσία τῆς Ἱερουσαλὴμ. Ἡ Dome of the Rock, χτίσθηκε στὰ 691, ἀποβλέπει νὰ δείξει τὸ σημεῖο ὅπου ἔβησε ὁ Μωάμεθ κι ἀπὸ ὅπου ἀνῆλθε στοὺς οὐρανοὺς. Τὸ ταξεῖδι αὐτὸ ἦταν ἀπαραίτητο διότι ὁ Μωάμεθ, ὡς διαδοχὸς τῶν προφητικῶν μορφῶν τῆς Βίβλου, ἔπρεπε νὰ ἐπανακτήσει τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ στὸ σημεῖο ἀπὸ ὅπου, παραδοσιακὰ, εἶχε ἄρχικα παραληφθεῖ.

Ἐξάλλου ἡ Dome of the Rock κτίσθηκε ἐπίσης καὶ γιὰ πολιτικούς λόγους εἰς ἀντιπερισπασμὸ τῆς σημασίας τῆς Μέκκας. Ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς Dome καὶ τοῦ παραπλησίου Τέμενους Al - Aqsa, ὄντως πολλαπλασίασε τὴν ἱερότητα τῆς πόλεως γιὰ τοὺς Μουσουλμάνους. Ἀσχετα, ἂν αὐτὴ ἡ διεκδικήσις περὶ τῆς ἱερότητας τῆς πηγάζει ἀπὸ μιὰ μάλλον ἀσαφὴ παράγραφον τοῦ Κορανίου (Σουρά, 17:1) ὅπου γίνεται ἀναφορά γιὰ κάποιο «ἀπομακρυσμένον Τέμενος», ἀπὸ ὅπου ὁ θυμοειδὴς ἵππος τοῦ Μωάμεθ, Al - Burag, ἀνῆλθε στοὺς οὐρανοὺς.

Ἔντασις καὶ διαμάχη

Κατὰ τὴ διάρκεια τῶν αἰώνων οἱ σχέσεις μεταξὺ Ἑβραίων, Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων ἀναφορικὰ μὲ τὴν πόλιν, μὲ τὴν ὁποία πνευματικὰ ὅλοι σχετίζονται, ποικίλλαν ἀνάλογα μὲ τοὺς χρόνους καὶ τὶς περιστάσεις. Σήμερα, ἐπὶ παραδείγματι, οἱ Ἑβραῖοι ἐλέγχουν ὅλη τὴν πόλιν, ἀφοῦ ἐπὶ ἑκατὸν ἐνιαυτοὺς οἱ Ἰορδανοὶ τοὺς ἀρνοῦντο τὴ διέλευσιν στὰ ἱερότερα μέρη τους. Αὐτὴ ἡ ἀρνήσις διελεύσεως ἦταν μιὰ ἀπὸ πολλὰς ἄλλας ἀπαγορεύσεις πού ἀνέγονται πίσω στὴ ἐποχὴ τῶν Βαβυλωνίων.

Οἱ Μουσουλμάνοι, ἀντιθέτως, αἰσθάνονται προδομένοι ἀπὸ τὴν ἱστορία, δίδοντας διέξοδον σ' αὐτὸ τὸ συναίσθημα μὲ τὴν ἀποχωρήσιν ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ τὸ 1967 τῆς ἀφρόκρεμας τοῦ ἀραβικοῦ πληθυσμοῦ. Οἱ Χριστιανοὶ σήμερα, ἐκτός τοῦ πολιτικοῦ προσκήνιου, ἐνδιαφέρονται κυρίως γιὰ τὴν περιφρούρησιν τῶν δικαιωμάτων τους καὶ τῶν ἁγίων τόπων τους.

Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐλέγχει τὴν πόλιν, ἀντιμετωπίζει ἕνα βασικὸ πρόβλημα: δεδωμένου ὅτι πολλὰς ἀπὸ τὶς ἁγίες τοποθεσίας ἀλληλοκαλύπτονται, ἡ κάθε δὲ κοινότητα προβάλλει τὶς ἰδιαιτέρες διεκδικήσεις της, εἶναι ἐπόμενο νὰ δημιουργοῦνται ἐντάσεις καὶ διαμάχες. Τὸ γεγονός ὅτι ἡ θρησκεία καὶ ἡ πολιτικὴ παραμένουν στενά συνδεδεμένες, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τοὺς ποῖους κρατὰ τὰ ἡνία τῆς ἐξουσίας, οἱ διαμάχες καθίστανται ἀναπόφευκτες. Ἐτοί, ὁ Ἰσλαμισμὸς θεώρησε ὅτι εἶχε ὑποσκελισθεῖ τόσο ἀπὸ τὸν Ἰουδαϊσμὸν ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ Χριστιανισμὸν. Τοῦτο δὲ τὸ γεγονὸς ἐπέδρασε ἄμεσα ἐπὶ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν Μουσουλμάνων ἀπέναντι στὰ μέλη τῶν δύο αὐτῶν θρησκειῶν. Παρόλ' αὐτὸ ὅτι κάποιο βαθμὸς ἀνεκτικότητος ἐπιδείχθηκε ἀπέναντι στοὺς Ἑβραίους κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀραβικῆς κυριαρχίας στὴν Παλαιστίνη, μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τετρακοσίων χρόνων τῆς ὀθωμανικῆς ἡγεμονίας οἱ Ἑβραῖοι μπόρεσαν νὰ ἐπιστρέψουν στὴν Ἁγία Γῆ, ὑπὸ σχετικὴ ἀσφάλεια. Σὲ κάθε περίπτωσιν οἱ Μουσουλμάνοι διαίσθανθηκαν μιὰν αὐξανόμενη φοβὴν ἀπὸ τὴν ἐβραϊκὴ παρουσίαν, ἰδιαιτέρα ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα καὶ μετὰ. Αὐτὴ ἡ ἀνησυχία ἦταν ἰδιαιτεροαἰσθητὴ ἀναφορικὰ μὲ τὸ χωρὸν τοῦ Δυτικοῦ Τείχους ποὺ συμπιέζεται, στὸ νότιο ἄκρον του, μὲ τὸ Δυτικὸν Τείχος ποὺ ὑποστηρίζει τὸ Τέμενος τοῦ Al - Aqsa. Τὸ 1840 καὶ τὸ 1911 οἱ Μουσουλμάνοι πέτυχαν τὴν ἐκδόσιν διαταγμάτων ἀπὸ τὶς ὀθωμανικὰς ἀρχὰς ποὺ ἀπαγόρευαν στοὺς Ἑβραίους νὰ φέρουν ἐδρανα, καθίσματα ἢ θρησκευτικὰ ἀντικείμενα στὸ χωρὸν τοῦ Τείχους. Ταυτόχρονα οἱ Μουσουλμάνοι κατοικοὶ τῆς παραπλησίας συνοικίας Mograbi ὀδηγοῦσαν τὰ ζῶα τους μὲσω τοῦ στενοῦ διαδρόμου ποὺ χρῆσταιμευε ὡς χώρος προσευχῆς τῶν Ἑβραίων παρὰ τὸ Τείχος,

καθὼς ἐπίσης ἀδείαζαν ἐκεῖ τὰ ἀπορριμμάτια τους καὶ θεβήλωναν ποικιλοτρόπως τὸ χωρὸν, ὅπως κάποτε ἔκαναν καὶ οἱ Σταυροφόροι.

Μετὰ τὸ 1917, μὲ τὸν ἐνθουσιασμὸν ποὺ ἐνέπνευσε στὸ Σιωνισμὸν ἡ Διακήρυξις Μπαλφούρ καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἀναγέννησιν τοῦ ἀραβικοῦ ἐθνικισμοῦ, πολλαπλασιάσθηκε ἡ ἐντασις ἀνάμεσα σὲ Μουσουλμάνους καὶ Ἑβραίους. Ἡ διαμάχη ἀποκρυσταλλώθηκε τὸ 1922, μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Haj Amin Housseini, Μεγάλου Μουφτῆ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ὡς προέδρου τοῦ Ἀνωτάτου Μουσουλμανικοῦ Συμβουλίου. Ὑπὸ τὴν διπλὴν ἰδιότητα τοῦ πνευματικοῦ καὶ πολιτικοῦ ἡγέτη τῶν ἐντοπίων Μουσουλμάνων, ὁ Haj Amin προσπάθησε νὰ ἐξασφαλίσει τὶς καλύτερες θέσεις γιὰ τοὺς Ἀραβες ἐθνικιστὰς καὶ τοὺς Μουσουλμάνους ἀγωνιστὰς. Ἐνας τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἐδραίωσε τὴν ἰσχύ του ἦταν ἡ ἀνακήρυξις τοῦ Δυτικοῦ Τείχους σὲ ἰσλαμικὸ ἱερό. Τὰ ἀντιεβραϊκὰ συναίσθηματα ποὺ ἔτσι ἐξπνῆσαν ἀνάμεσα στὸν ἀραβικὸν πληθυσμὸν, ἀποκορυφώθηκαν μὲ τὴν καταστροφὴ 27 συναγωγῶν καὶ ἐβραϊκῶν σχολείων στὴν Παλιὰ Πόλιν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τῆς Ἀνεξαρτησίας τὸ 1948 καὶ τῆς βεβήλωσης χιλιάδων ἐβραϊκῶν τῶνων στὸ ἀρχαῖον νεκροταφεῖον ἐπὶ τοῦ Ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, κατὰ τὴ μετέπειτα 19αετή περίοδον τῆς ἰορδανικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῆς Παλιᾶς Πόλεως, ἀπὸ τὸ 1948 μέχρι τὸ 1967.

Ὅταν τὸ 1967 ἡ Παλιὰ Πόλις περιήλθε ὑπὸ ἰσραηλινὸν ἔλεγχον, τὸ συναίσθημα ἐκδικήσεως ἦταν ἐντονόν. Στὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτὸ τὸ συναίσθημα περιορίσθηκε. Ὁ Μωσὲ Νταγιάν παρέδωσε τὸ Ὄρος τοῦ Ναοῦ σὲ μισομουσουλμανικὰς ἀρχὰς ἐνῶ οἱ ραββινικὲς ἀρχὲς ἀπαγόρευσαν στοὺς Ἑβραίους τὴν προσπέλασιν σ' αὐτὸν τὸν ἱερότατον ἐβραϊκὸν χώρον. Αὐτὸ δὲν παρεμπόδισε διάφορες ὁμάδες ἀπὸ τὴν προσπάθειαν νὰ προσευχηθοῦν ἐπὶ τοῦ Ὄρους, ἢ κάποιοι εἰρηνοδικοὶ νὰ ἀποφανθεῖ τὸ 1978 ὅτι κάτι παρόμοιον ἦταν, νομικὰ, ἐπιτρεπτόν. Αὐτὴ ἡ ἀπόφασιν τοῦ δικαστῆ Ruth Orr ἀνανέωσε τοὺς φόβους τῶν Ἀράβων γιὰ κάποια ἐβραϊκὴ κατάληψιν τῶν ἱερῶν χώρων τους. Προκάλεσε ἐντονότατες ἀντιδράσεις, ὅπως ὑπερίτερα εἶχαν προκαλέσει οἱ ἰσραηλινὲς ἀρχαιολογικὲς ἀνασκαφαὲς πλησίον τοῦ χώρου τοῦ Ναοῦ, οἱ ὁποῖες προκάλεσαν τὴν καταδίκη (ἂν καὶ ἀργότερα μετατράπηκε σὲ ἐπιτίληξιν) ἀπὸ μέρους τῆς ΟΥΝΕΣΚΟ.

Ἀραβες καὶ μὴ Ἀραβες Χριστιανοὶ

Ἄν οἱ Ἀραβες Μουσουλμάνοι θρῖσκονταν σὲ διένεξιν μὲ τοὺς Ἑβραίους, οἱ Ἀραβες Χριστιανοὶ ἀντιμετώπιζαν ἕνα ἐπιπλέον πρόβλημα, τῆς διαμάχης μὲ τοὺς συντρόφους τους, τοὺς μὴ Ἀραβες Χριστιανούς. Ἡ διένεξις αὕτῃ ἦταν καὶ οὐδίας καὶ ὕφους. Οἱ μὴ Ἀραβες Χριστιανοὶ τόσο ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν Δύση, ἔχουν τὶς δικῆς τοὺς ἰδιότυπες λατρευτικὰς μορφὰς καὶ τὶς δικῆς τους παραδόσεις. Ὁ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς 120.000 Χριστιανοὺς τῆς Ἁγίας Γῆς εἶναι ἑλληνορθόδοξοι, Λατίνοι (ρωμαιοκαθολικοὶ) εἴτε ἑλληνοκαθολικοὶ τῆς αἰρέσεως τῶν Melkite. Ἐνας μικρότερος ἀριθμὸς ἀνήκουν σὲς ὁμάδες τῶν Ἀρμενίων Ὀρθοδόξων, τοὺς Μαρωνίτες, τοὺς Ἀγγλικανούς, τοὺς Κόπτες καὶ ἄλλες.

Οἱ Ἀραβες Χριστιανοὶ δὲν δίνουν ἰδιαιτέρην σημασίαν σὲς δογματικὰς διαφορὰς καὶ θεωροῦν τοὺς ἑαυτοὺς τους πρῶτα Ἀραβες, ποὺ συνδέονται μεταξὺ τους μὲσω τῆς κοινῆς χώρας, γλώσσας καὶ ἱστορίας. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ 19ου αἰῶνα προσπάθησαν, μὲ μερικὴ ἐπιτυχία, νὰ ἀποσπάσουν τὸν ἔλεγχον τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπὸ τὴν μὴ ἀραβικὴ ἐκκλησιαστικὴ ἡγεσίαν.

Αὐτὲς οἱ ἐσωτερικὲς διενέξεις δὲν καθιστοῦν εὐκόλην, γιὰ τὶς ἐξωτερικὲς δυνάμεις, τῆς δημιουργίας στέρεων σχέσεων μὲ τὶς Ἐκκλησίας, διότι, ὅσο πολὺ καὶ ἂν οἱ Ἐκκλησίες ἐπιθυμοῦν τὴν μεσολάβησιν τοῦ ἐκάστοτε ἰσχυροῦ γιὰ τὴν διευθέτησιν τῶν ἐσωτερικῶν διαφωνιῶν τους, ἄλλο τόσο ἀπεχθάνονται τὴν ἐξωτερικὴν ἀνάμειξιν. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀποψη τόσο οἱ ἰορδανικὲς ὅσο καὶ οἱ ἰσραηλινὲς ἀρχὲς ἔχουν παρόμοιες ἐμπειρίες ἀναφορικὰ μὲ τὰ ἐσωτερικὰ προβλήματα τῶν Ἐκκλησιῶν, ἰδίως στὴν Ἱερουσαλὴμ.

Ὁ καθηγ. Ιδινopoulos πιστεύει ὅτι οἱ ντόπιοι Ἀραβες Χριστιανοὶ ἔχουν περισσότερα κοινὰ σημεῖα μὲ τοὺς Ἀραβες Μουσουλμάνους παρὰ μὲ τοὺς ὁμοθρήσκους τους. «Θρη-

σκεία και πολιτική για τους Άραβες αποτελούν απλώς δύο εκφράσεις της αυτής έμπειρίας. Σύμφωνα με την πίστη τους, ο άραβικός λαός ενσωματώνει το θείο στην ιστορία» Ο καθηγ. Ιδινόπουλος βλέπει σ' αυτό έναν παραλληλισμό κάποιας εβραϊκής αυτοκατανόησης. Αν' αυτή την άποψη πιστεύει ότι, σέ ο,τι αφορά την Άγια Γη, κάποια συμβιβαστική λύση θα μπορούσε να βρεθεί μεταξύ των Εβραίων, των Μουσουλμάνων και των Άραβων Χριστιανών, ίσως δε και με τις υπόλοιπες αρχαιότερες χριστιανικές κοινότητες

Η Ίερουσαλήμ σήμερα

Στην τελευταία του διάλεξη ο καθηγ. Ιδινόπουλος αναφέρθηκε στο Νόμο της Ίερουσαλήμ, ο οποίος ξεσήκωσε την όργη ακόμη και μεταξύ φίλων του Ισραήλ. Ο καθηγ. Ιδινόπουλος πιστεύει ότι τόσο ο Νόμος όσο και οι αντιδράσεις επ' αυτού, μεγαλοποιήθηκαν. Επιπλέον πιστεύει ότι κατέστησε την υπόθεση αυτή επίκεντρο της άραβο-ισραηλινής διανέξεως, ενώ παλαιότερα ήταν κάτι το περιφερειακό.

Γιά να επέλθει κάποια κατανόηση επί του θέματος της Ίερουσαλήμ, όλες οι πλευρές πρέπει να ευαισθητοποιηθούν προς όρισμα δεδομένα. Οι Ισραηλινοί πρέπει να αναγνωρίσουν ότι η πόλη είναι ιερή για τους Μουσουλμάνους. Οι Άραβες πρέπει να παραδεχθούν ότι, και οι βασιλείς Σαούντ και Φεϋζάλ διακήρυξαν την Ίερουσαλήμ ως δική τους, ποτέ κατά τη δεκαεννέατη περίοδο της άραβικης Ιορδανικής κατοχής δεν την επισκέφθηκαν.

Αφού ανέτρεξε στην ιστορία και τα προβλήματα της πόλεως, ο καθηγ. Ιδινόπουλος στράφηκε τελικά στις σαράντα περίπου λύσεις που έχουν παρουσιασθεί σχετικά με την κυριαρχία της Άγιας Πόλεως. Οι περισσότερες από αυτές τις προτάσεις αφορούν τους τρόπους με τους οποίους οι Ισραηλινές αρχές μπορούν να διατηρήσουν τον έλεγχο ολοκλήρου της πόλεως, επιτρέποντας ταυτόχρονα την αυτονομία στους Άραβες. Το κακό με όλες αυτές τις προτάσεις, τόνισε ο κ. Ιδινόπουλος, είναι το γεγονός ότι υπερεκτιμούν το βαθμό της πολιτικής ενοποίησης της πόλεως. Παρόλον ότι αληθεύει το ότι οι Άραβες έχουν δικαίωμα ψήφου για τις δημοτικές αρχές και ότι θα είναι προς όφελός τους η χρησιμοποίηση του, πολλοί λίγοι από αυτούς ψηφίζουν στίς δημοτικές εκλογές. Τουτό οφείλεται εν μέρει στο φόβο αντιπαιών από μέρους Άραβων εξτρεμιστών, αλλά, αποτελεί επίσης μίαν αντίδραση της ανεπίλυτης ακόμη έντασης, που επικρατεί σχετικά με την κυριαρχία και την ύπηκοότητα.

Οι συζητήσεις που ακολούθησαν τις διαλέξεις

Οι διαλέξεις του καθηγ. Ιδινόπουλος προκάλεσαν εύρύτατες συζητήσεις ανάμεσα στο ικανοποιημένο αλλά και με κριτική διάθεση άκροατήριο. Μία από τις κυρίες κριτικές που άπευθύνθηκαν ήταν η έλλειψη σαφών ορίσμών όσον αφορά τη φύση της «αγιότητας» ή τους «Αγούς Τόπους», ιδίως σέ ο,τι αφορά τη θρησκεία, τόσο θεωρητικά όσο και πρακτικά. Τουτό έχει ιδιαίτερη σημασία όταν συγκρίνεται η άνεκτική άσταση των Ισραηλινών αρχών από τό 1967, σέ ο,τι αφορά τους Αγίους Τόπους των άλλων, με την απαράδεχτη τακτική των Ιορδανών, οι όποιοι, κατά παράβαση του διεθνούς νόμου και κάθε θρησκευτικής ευαισθησίας, αρνούνταν στους Εβραίους τη διέλευσή τους προς τις Ιουδαϊκές αγίες τοποθεσίες. Στην απάντησή του ο καθηγ. Ιδινόπουλος παρατήρησε ότι, επειδή τά ιερά μιάς θρησκείας συχνά έχουν κτισθεί επί των ιερών κάποιες άλλες, τό πρόβλημα του «αγίου χώρου» είναι άφ' έαυτού άλυτο. Μία παρόμοια κατάσταση παρατηρήθηκε από τόν καθηγητή David Burell, πρύτανι του Οικουμενικού Ίνστιτούτου, αναφορικά με τις διάφορες θρησκείες που έορτάζουν τις γιορτές τους δίπλα - δίπλα ή μία από την άλλη και που τό πνεύμα της μιάς ακούγεται σάν μία κακοφωνία για την άλλη. Όλα αυτά αποτελούν μέρος του προβλήματος «χώρου» της Ίερουσαλήμ.

Ένας αριθμός ζητημάτων τονίσθηκαν από τους Άραβες του Ισραήλ ή των διοικούμενων από τό Ισραήλ περιοχών. Αύτή η διαφοροποίηση στην επεξήγηση των βασικών στοι-

χείων αποτελεί από μόνη της, είπε ο καθηγ. Ιδινόπουλος, μία ένδειξη της άμοιβαίας παρανόησης που όδήγησε στην παρούσα διένεξη. Όταν ο αρχιδιάκονος της Οεφόρδης: Wilton Davies παρατήρησε ότι ο Καταστατικός Χάρτης της ΟΑΠ, όπου διακηρύσσεται ως στόχος η καταστροφή του Ισραήλ, αποτελεί ένα μέγιστο έμποδίο για την ειρήνη, ο κ. Ιδινόπουλος συμφώνησε ότι ο Χάρτης κατέστη ένα θρησκευτικό λαϊκό σύνθημα και, ως έκ τούτου, έχει καταστεί μεγαλύτερος κίνδυνος και από μία άπλη πολιτική πραγματεία.

Πολλές φορές οι παρατηρήσεις του όμιλητή άπαίτησαν διευκρινήσεις. Έβιξε τό πρόβλημα της καταστάσεως της συνοικίας Mograbi, προτού οι Ισραηλινοί την καταδαφίσουν. Ήταν πράγματι άπαραίτητη η κατεδάφιση. Δύο μέλη του άκροατηρίου, ένας συνταξιούχος Ουαλλός Εβραίος, ό όποιος υπηρέτησε με τό βρετανικό στρατό στην Ίερουσαλήμ τό 1944, και η δεύτερη, η άδελφή Άβραάμ της Αϊθιοπικής Έκκλησία, που επισκέφθηκε την περιοχή τό 1966, κατέθεσαν για τις απαράδεχτες συνθήκες της συνοικίας Mograbi, που παρεμπόδιζε την προσέλαση στο Τείχος.

Ένα άλλο θέμα που διαίρεσε τις άπόψεις του άκροατηρίου υπήρξε ο ύπαινιγμός του κ. Ιδινόπουλος ότι η παρουσία της Δυτικής Έκκλησίας στο Ισραήλ δέν έχει κανένα νόημα. Όταν πιέσθηκε να έξηγήσει τί έννοούσε είπε ότι τό Βατικανό θα έξυμνρετείτο καλύτερα άν δέν αναμινγυότανστίς ύποθέσεις της πόλεως και δέν προέβαινε σέ δημόσιες δηλώσεις σέ ο,τι αφορά τό μέλλον της. Έπικρινόμενος από τόν καθηγ. David Burrell, ό όποιος τόνισε ότι η Ρωμαιοκαθολική Έκκλησία ένδιωρεται άμεσα για τις ύποθέσεις της Άγιας Γης, ό κ. Ιδινόπουλος παρατήρησε πώς ένας βασικός τρόπος με τόν όποιο εκφράζεται αύτή η προσήλωση της Έκκλησίας άπέναντι στην Άγια Γη είναι η ύπ' αύτής χρηματική ένίσχυση των εκεί μελών της και των εκκλησιών τους. Τουτό άποδεικνύει, συνέχισε, ότι η Άγια Γη δέν βρίσκεται στο έπίκεντρο των ένδιαφερόντων της Έκκλησίας. Επίσης ακόμη μέσα στο Ισραήλ πολύ λίγο από τό οικουμενικό πνεύμα έπιδεικνύεται μεταξύ των Άραβων Χριστιανών, που βρίσκονται έκάτέρωθεν της «πράσινης γραμμής».

Σέ άπάντηση παρατηρήσεως της άδελφής Mary Goldstein ότι ό Ίησούς διεθνοποίησε τόν Ιουδαϊσμό και αύτός είναι ό τρόπος για την επίλυση των προβλημάτων της Ίερουσαλήμ, ό κ. Ιδινόπουλος ύπογράμμισε τόν βασικό έθνικιστικό χαρακτήρα των άνα τόν κόσμο Έκκλησιών. Χωρίς τό έθνικιστικό ύπόβαθρο, η Έκκλησία δέν μπορεί να ύπάρξει. Τουτό, όμως, δέν πρέπει να παρεμποδίζει τούς Χριστιανούς να έπιζητούν λύσεις σέ μεγάλα προβλήματα με οικουμενικά κριτήρια. Ακόμη και οι Εύαγγελικές Έκκλησίες της Αμερικής, που ένθουσιάζονται με την έπιστροφή των Εβραίων στην Άγια Γη, πιστεύουν ότι η παρουσία τους αύτή εκεί δέν αποτελεί παρά ένα προοίμιο της άλλαξοπιστήσεως των Εβραίων.

Σύμφωνα με τόν καθηγ. Ιδινόπουλος οι περισσότερες εκκλησιαστικές και λοιπές αρχές δέχονται ότι τό Ισραήλ κάνει, με συγκεκριμένα μέτρα, ό,τι είναι δυνατόν, ώστε να καταστεί η Ίερουσαλήμ μία άνοιχτή πόλη για όλους, όσοι επιθυμούν να ζήσουν ειρηνικά έντός των πυλών της. Πιστεύει δε ότι, γενικά, οι διαφωνίες που αφορούν την Ίερουσαλήμ, είναι τυπικά θέματα, που θα πρέπει να άφεθούν στους έντόπιους για την επίλυσή τους.

ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΑΡΤΗΣ

Είναι ζωντανή ακόμα η ανάμνησις των τελευταίων φρικτών διωγμών των Έβραίων υπό του Ναζισμού και δέν είναι δυνατόν να μη ένθυμηται κανείς μέ πόνον και όδύνην τās άκμαζουσας πρό του τελευταίου πολέμου εις τό φιλόξενον έδαφος της Ελλάδος Ισραηλιτικής Κοινότητας.

Μία από τās άρχαιότερας και πλέον ιστορικές έβραϊκάς Κοινότητες της Ελλάδος είναι και της Άρτης, μέ ζωήν 800 έτών και πλέον.

Η Ισραηλιτική Κοινότης Άρτης φαίνεται νά έχη ιδρυθή πρό του 1173 και είναι άγνωστον πότε και έπειτα από ποίον μεγάλον διωγμόν τό πρώτον έγκατεστάθησαν οι Ισραηλίται εις Άρταν.

Πρώτος αναφέρει την Ισραηλιτικήν Κοινότητα Άρτης ο Ραμπι Μπεγιαμίμ έκ Τονδέζης, ό όποιος περιώδευσε τό 1173 όλόκληρον την Εύρώπην και συνέλεξε στοιχεία διά την ζωήν και την δράσιν των Έβραίων της Εύρώπης. Μεταξύ άλλων Ισραηλιτικών Κοινοτήτων αναφέρει και την Κοινότητα της Άρτης, αριθμούσαν 100 οικογενείας και μέ πλουσίαν πνευματικήν και θρησκευτικήν δράσιν.

Κατά την περίοδον του Δεσποτάτου της Ήπειρου, χάρις εις την εργατικότητα της φυλής και την υποστήριξιν των Δεσποτών και ιδίως του Μιχαήλ Αγγέλου Κομνηνού, η Ισραηλιτική παροικία της Άρτης κατέστη αξιολογος και επέδειξε σπουδαίαν έκπολιτιστικήν και οικονομικήν δραστηριότητα. Τότε ιδρύθη και η πρώτη συναγωγή, η παρά τό φρούριον της Άρτης, μέ σχολήν διδασκαλίας της έβραϊκής (μιντράς), έκ της οποίας άπεφοίτησαν πολλοί σπουδαίοι διδάσκαλοι (ραμπανίμ).

Την ιδίαν εποχήν ιδρύθη και τό Ισραηλιτικόν νεκροταφείον παρά τό Πετροβούνιον, επί χώρου τόν όποιον έδώρησε εις την Ισραηλιτικήν παροικίαν η Αγία Θεοδώρα, σύζυγος του Μιχαήλ Αγγέλου Κομνηνού, διά χρυσοβούλου τό όποιον έσώζετο εις τά αρχεία της Κοινότητας μέχρι του 1944. Ακολουθεί μία περίοδος οικονομικής άναπτύξεως διά τούς Έβραίους της Άρτης μέχρι τό 1346, ότε υπέστησαν τόν πρώτον διωγμόν υπό του Κράλη Σέρβου κατακτητού Στεφάνου Δουσά.

Μετά την κατάκτησιν της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας υπό των Τούρκων και την ύποταγήν της Άρτης εις τόν κατακτητήν, τό 1449, οι Έβραίοι της Άρτης έζησαν άρμονικώς μέ τούς Τούρκους, οι όποιοι τούς παρεχώρησαν μεγάλην θρησκευτικήν και οικονομικήν έλευθερίαν. Πολλοί των Έβραίων απέκτησαν κατά την περίοδον ταύτην μεγάλας περιουσίας και καθ' όλον τό διάστημα της τουρκοκρατίας, χάρις εις τά προνομία των, έκράτουν τό έμπόριον της περιοχής της Άρτης εις χείρας των. Κατά τό 1472, ότε ο Φερδινάνδος και η Ισαβέλα της Ισπανίας έξεδίωξαν 200 χιλ. Έβραίους έκ της χώρας των, μικρόν τμήμα αυτών εύρε καταφύγιον εις την Ισραηλιτικήν παροικίαν της Άρτης, η όποία περιέβαλε τούς φυγάδας και τούς άποκατέστησεν όριστικώς εις την Άρταν.

Τό 1480 - 1494 διώκονται οι Έβραίοι της Απουλίας, της Καλαβρίας και της Σαρδηνίας και πάλιν εις την Ισραηλιτικήν παροικίαν της Άρτης κατέφυγον αρκετά οικογένεια έκ των προσφύγων τούτων και έγκατεστάθησαν και αύται εις την αύτην παρά τό φρούριον συνοικίαν της Άρτης γνωστήν ως «Έβραϊκά».

Οι κατά την δευτέραν ταύτην περίοδον έγκατασταθέντες Έβραίοι άπετέλεσαν ιδιόαν θρησκευτικήν Κοινότητα,

Άποψις της στέγης της Συναγωγής «Πουλιέζα» της Άρτας, όπως ήταν τό 1946. Σήμερα δέν υπάρχει πιά τίποτα.

ίδρυσαν δε και ιδιαίτεραν συναγωγήν, την επί της όδου Κουμουνοδούρου σωζομένην και σήμεραν, την όποιαν ώνόμασαν «Πουλιέζα» εις ανάμνησιν της πατρίδος των Απουλίας, ενώ οι άλλοι, οι παρά τό φρούριον, έχρησιμοποίησαν την παλαιάν συναγωγήν ητις όνομάζεται μέχρι και σήμεραν «Γκρέκα», δηλαδή έκ παλαιών Ρωμανιωτών «Γραικών» Έβραίων.

Εξ άφορμής του διαχωρισμού των Έβραίων εις δύο συναγωγάς μέ ιδιαίτερους ραββίνους έπακολουθει μεταξύ των δύο παρατάξεων εύγενής ανταγωνισμός μέ αποτέλεσμα νά ιδρυθούν δύο σχολεία διά την διδασκαλίαν της έβραϊκής γλώσσης και διάφοροι φιλανθρωπικοί σύλλογοι. Τότε ιδρύθησαν οι σύλλογοι «Χεβρά τσεδακά» (φιλόπτωχον) Χεβρά μπεκούρ χολίμ (Επισκεπτών άσθενών), «Χεβρά άκαντάθ άχίμ» (Αδελφότητος), «Χεβρά ταλμούδ-τορά» (Σχολικής Επιτροπής) και πολύ άργότερον υπό του άγωνιστού της σιωνιστικής ιδέας Χαίμ Δανιήλ ο Σιωνιστικός Σύλλογος Άρτης.

Τό 1881 ήλευθερώθη η Άρτα από τόν τουρκικόν ζυγόν και όλος ο έβραϊκός πληθυσμός της Άρτης μαζί μέ τούς Χριστιανούς υγρόδεχθησαν τά ελληνικά στρατεύματα. Υπό την ελληνικήν διοίκησιν ο έβραϊσμός της Άρτης διετήρησε πλήρη θρησκευτικήν και οικονομικήν ανεξαρτησίαν, έγιναν δε όλοι οι Ισραηλίται, πολίται του ελληνικού κράτους. Λόγω των νέων συνθηκών αι όποία έδημιουργήθησαν μετά την άπελευθέρωσιν της Άρτης ήρχισε ανταγωνισμός μεταξύ διαφόρων χριστιανικών και έβραϊκών επιχειρήσεων και πολλά οικογένεια Ισραηλιτικά έφυγαν τότε έξ Άρτης διά νά εγκατασταθούν εις την θόρειον και νότιον Αμερικήν χωρίς ποτέ νά παύσουν νά είναι μέλη της κοινότητός των και νά θεωρούν την Άρταν ως ιδιαίτεραν των πατρίδα. Ως νομικόν πρόσωπον η Ισραηλιτική Κοινότης Άρτης άνεγνωρίσθη τό 1920 δι' άποφάσεως του Πρωτοδικείου Άρτης και έκτοτε έλάμβανε μέρος έπισήμως εις όλας τās κοινωνικάς και πνευματικές έκδηλώσεις της Άρτης και κατά διαφόρους περιόδους πολλά έπλεκτα μέλη αύτης διετέλεσαν δημοτικοί σύμβουλοι του Δήμου Άρταίων.

Η ιστορία αναφέρει πολλούς διωγμούς των Έβραίων εις τά διάφορα κράτη της Εύρώπης κατά την τελευταίαν χιλιετίαν μέ πρόσχημα πάντοτε την διάδοσιν του Χριστιανισμού. Όλοι όμως οι διωγμοί αύτοι άχριούν πρό του μεγάλου διωγμού του

Αριστερά: Τό Ἰσραηλιτικό Σχολεῖο Ἀρτας, ὅπως ἦταν μετά τή γερμανική κατοχή, τό 1946. **Δεξιά:** Κατεστραμμένα ἀπό τούς Γερμανούς «Σεφαραδείμ» τῆς Συναγωγῆς Ἀρτας.

ἐβραϊσμοῦ ὑπό τοῦ Χίτλερ, ὁ ὁποῖος μέ ἐπιστημονικά πλέον μέσα εἰς διάστημα ἑνός ἐτους ἐξόντωσε 6 ἐκ. Ἑβραίους. Τήν τυχὴν τῶν ἄλλων Ἑβραίων τῆς Εὐρώπης ἠκολούθησαν καί οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ἀρτης. Τήν νύκτα τῆς 24ης Μαρτίου 1944 περιεκυκλώθη ἀπὸ γερμανικά στρατεύματα ἡ ἐβραϊκή παροικία τῆς Ἀρτης καί συνελήφθησαν 480 μέλη αὐτῆς. Ὅλοι οἱ συλληφθέντες ὠδηγήθησαν γυμνοὶ καὶ ἀνυπόδητοι χωρὶς νά τοὺς ἐπιτραπῇ νά πάρουν μαζί τῶν οὔτε χρήματα οὔτε τρόφιμα εἰς τὸν κινηματογράφον τῆς Ἀρτης «Ὁρφεύς». Τὴν ἐπομένην ἡρχισε ἡ δι' αὐτοκινήτων πορεία πρὸς τὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως τῆς Πολωνίας καί τῆς Γερμανίας. Ἐκεῖ ἐγένετο ἡ σχετικὴ διαλογὴ καί οἱ μὲν ἱκανοὶ πρὸς ἐργασίαν μετεφέρθησαν εἰς διάφορα στρατόπεδα ἐργασίας, ἐνῶ οἱ ἄλλοι 430 περίπου ἐθανατώθησαν τὴν 11ην Ἀπριλίου 1944 ριφθέντες ὀμαδικῶς εἰς θαλάμους ἀσφυξιογόνων ἀερίων. Ἀπὸ τὰ 480 μέλη τῆς Κοινότητός μας, πού ἀπῆχθησαν εἰς τὴν Γερμανίαν, ἐπέστρεψαν μόνον 30 καὶ αὐτοὶ μαζί μέ ἄλλους 40 περίπου πού εἶχον διαφύγει τὴν ὁμηρίαν ἀπετέλεσαν τὴν νέαν ἰσραηλιτικὴν Κοινότητα Ἀρτης. Αἱ νέαι συνθηκαὶ πού ἐδημιουργήθησαν ἐν Ἀρτῇ μετὰ τὸν πόλεμον καὶ ἡ δημιουργία ἀνεξαρτήτου κράτους ὑπὸ τῆς ἐβραϊκῆς φυλῆς, τοῦ κράτους τοῦ Ἰσραὴλ, συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀποχώρησιν καὶ τῶν τελευταίων οἰκογενειῶν ἐκ τῆς πόλεως Ἀρτης καὶ οὕτω δὲν ἔχομεν ἀπομείνει πλέον ἀπὸ τὴν ἄλλοτε ἀκμάζουσαν ἰσραηλιτικὴν Κοινότητα παρὰ 18 άτομα, μάρτυρες τῆς τραγικῆς καταστροφῆς πού ὑπέστη ὁ ἐβραϊσμός ὑπὸ τοῦ Χίτλερ. Εἰς τὰς νέας ἐστίας μας πάντοτε θά ἐνθυμούμεθα τὴν Ἀρταν καὶ θά θεωρῶμεν ταύτην ὡς ἰδιαίτεράν μας πατρίδα.

Ὁ Ραφαὴλ Γκιούλης (1909 - 1979) γεννήθηκε στὴν Ἀρτα καὶ πέθανε στὴν Ἀθήνα. Διετέλεσε ἐπὶ σειρά ἐτῶν πρόεδρος τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος Ἀρτας καὶ μέχρι τῆς διαλύσεως τῆς Κοινότητος. Τὸ παραπάνω ἄρθρο δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικό «Σκουφὰς» τῆς Ἀρτας (1957 ἔτος 7 τόμος 7).

ΑΡΤΑ

ΑΡΤΑ: Ἑλληνικὴ πόλις στὴ νοτιοανατολικὴ Ἠπειρο. Ἑβραῖοι ζοῦσαν ἐκεῖ ἀπὸ τὸν 11ο αἰῶνα, ὅταν ἡ περιοχὴ ἦταν ὑπὸ βυζαντινὴ κυριαρχία. Αὐτὴ ἡ ἀρχαία Κοινότητα ἀργότερα ἀναπτύχθηκε πὲρὶ τῆς Συναγωγῆς, γνωστῆς ὡς **Κεῖλάτ Κόντες Τσασσάθιμ** («Συνάθροισις τῶν κατοίκων»). Εἰκάζεται ὅτι ὁ Βενιαμὶν ἀπὸ τὴν Τουδέλα συνάντησε στὴν Ἀρτα τὸν 12ο αἰῶνα, 100 Ἑβραίους, (πιθανόν 100 οἰκογένειες). Τοῦτο τὸ στοιχεῖο προκύπτει ἀπὸ τὸ «Ὀδοιπορικό» τοῦ Βενιαμίν, ἀμφισβητεῖται ὅμως ἀπὸ ἄλλους (Starr, 22 - 29).

Τὸν 16ο αἰῶνα, μετὰ τὴν ἀφίξι τῶν ἐξορίστων ἀπὸ τὴ νότιο Ἰταλία, ἰδρύθησαν στὴν Ἀρτα ἀρκετὲς Συναγωγές, ἀπὸ Ἑβραίους προερχομένους ἀπὸ ποικίλες περιοχές - Κέρκυρα, Σικελία, Καλαβρία, Ἀπουλία. Ἡ κάθε μιά ἀπ' αὐτὲς τῆς Συναγωγῆς ζηλότυπα τηροῦσε τὴν θρησκευτικὴ τῆς αὐτονομία.

Ἡ ἀντιπαράθεσις τῶσαν διαφορετικῶν πολιτιστικῶν στοιχείων προκάλεσε τὴν ἐμφάνισιν ἀντικρουομένων ἀντιλήψεων, ἀναφορικὰ μέ τὸ ἠθικὸ καὶ τὸ ἐθιμικὸ δίκαιο, διαφωνίες πού ἀντικατοπτρίζονται στὶς διαμάχες καὶ στοὺς συναγωγικοὺς κανονισμοὺς πού ἐξεδόθησαν κατὰ τὸν 16ο καὶ τὸν 17ο αἰῶνα. Ἐνα ζήτημα πού ἀπετέλεσε ἀντικείμενο ἐντονῆς διαμάχης ἦταν τὸ θέμα ἀν ὁ γαμπρός ἐπετρέπετο νά ἐπισκεφθεῖ τὴν οἰκία τῆς ἀρραβωνιαστικίδας τοῦ.

Οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ἀρτας συμφωνοῦσαν στὴν ἀναγνώρισιν τῶν ραββίνων τῆς Θεσσαλονίκης ὡς τὴν ὑπέρτατη θρησκευτικὴ Ἀρχή, οἱ δὲ νέοι πῆγαιναν ἐκεῖ γιὰ σπουδές. Πολλοὶ Ἑβραῖοι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἀρτα τὸν 17ο αἰῶνα. Οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ἀρτας ἦσαν κυρίως ἐμποροὶ ἢ πρματευτάδες, πού ἐμπορεύοντο στὰ χωριά. Τὸ 1869 ὁ ἀριθμὸς τοὺς ὑπελογίζετο σὲ 800. Τὸ 1940 ὑπῆρχαν ἐκεῖ 389 Ἑβραῖοι κάτοικοι. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς οἱ σχέσεις μέ τὶς Ἀρχές ἦταν καλές καὶ ἡ ζωὴ συνεχίσθηκε ἐπὶ τρία χρόνια σχεδὸν ὁμαλὰ. Ὅμως, στὶς 24 Μαρτίου τοῦ 1944 ἀφίχθη στὴν Ἀρτα μιά ἀποστολὴ τῆς Γκεστάπο· προμηθεύτηκε ἀπὸ τὸ Δημαρχεῖο ὀνομαστικὴ κατάστασι τῶν Ἑβραίων μέ τῆς διευθύνσεις τοὺς καὶ συν-έλαβε 352 Ἑβραίους. Μόνο λίγοι κατῴρθωσαν νά διαφύγουν.

Μεταφέρθηκαν στὴν Ἀθήνα (2 Ἀπριλίου 1944) καὶ μετὰ λίγες ἡμέρες ἐστάλησαν στὸ Ἀουσβιτς, ὅπου καὶ θανατώθηκαν.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν λίγες ἐβραϊκὲς οἰκογένειες ἐπέ-

Κατάθεσις στεφάνου ἀπὸ τὸν πρόεδρο τῆς Κοινότη-
τας Ἀρτας, ἀείμνηστο Ρ. Γκιούλη.

Ο ΡΑΒΒΙΝΟΣ ΒΕΝΙΑΜΙΝ ΜΠΕΝ ΜΑΤΑΘΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΤΑ

Ο Βενιαμίν Ζεέθ μπεν Ματαθίας - άρχές 16 αιώνας - υπήρξε **Νταγιάν** και **Άλαχιστής**, (θρησκευτικός δικαστής και νομομαθής). Αρχικά ασχολήθηκε με το εμπόριο και αργότερα κατέστη μέλος του **Μπέτ Ντίν** (θρησκευτικού δικαστηρίου) της Άρτας. Αφού έζησε για ένα μικρό διάστημα στη Λάρισα (1528) και στην Κέρκυρα (1530), ο Βενιαμίν μπεν Ματαθίας εγκαταστάθηκε στη Βενετία προς τα τέλη του βίου του όμως επέστρεψε στην Άρτα (1538).

Εξαιτίας μιάς έπεικουσής απόφασής του, σχετικά με την περίπτωση κάποιας **άγκουνά**, ο Βενιαμίν μπεν Ματαθίας επικρίθηκε αυστηρά από τους συγχρόνους του Δαυίδ Ακοέν, Γιοσέφ Ταϊτάτζεκ και άλλους. Στις επικρίσεις απάντησε στο έργο του **«Βενιαμίν Ζεέθ»**, που περιείχε 450 αποφάσεις και έρωταποκρίσεις (responsa), το οποίο ολοκλήρωσε στη Βενετία το 1534, όπου και πρωτοεκδόθηκε μετά πέντε χρόνια. Το έργο αυτό αποτελεί μία σπουδαία πηγή πληροφοριών, αναφορικά με τις οικονομικές συνθήκες και τη θρησκευτική ζωή των Ισραηλιτών της Ελλάδος, της Τουρκίας και της Μικράς Ασίας.

Οι νομικές αποφάσεις του Βενιαμίν μπεν Ματαθίας αντικατοπτρίζουν την ανεξαρτησία του πνευμάτος του πάνω σε θέματα της ιουδαϊκής δικονομίας, γεγονός που επέσυρε την αντίδραση των Γερμανών και των Ιταλών ραββίνων απέναντι στο βιβλίο του. Τήρησε έχθρική στάση απέναντι στους **Μαράνους**, οι οποίοι έκουσίως «άκολουθούσαν τους νόμους των Έθνικων και παραβαίνουν όλες τις εντολές της Τορά». Τούς θεωρούσε δε ως «κατώτερους κι από τους Έθνικούς», (Βενιαμίν Ζεέθ, 203).

Άλλοι σύγχρονοί του, όπως ο Ίσακ Γκερσών από τη Βενετία και ο Δαυίδ Ακοέν, άμφισβήτησαν την κρίση του επί των νομικών υποθέσεων, ενώ ο Σολομών Λούρια («Γιάμ σελ Σελομό», ΒΚ 78) δηλώνει απερίφραστα ότι «κανείς δεν επιτρέπεται να ακολουθήσει τον Βενιαμίν μπεν Ματαθία, παρά μόνον εφόσον μελετήσει προσεχτικά όλα τα σχετικά ταλμουδικά κείμενα και συμβουλευθεί τις άλαχικές αὐθεντίες».

Αρκετοί έπιφανείς ραββίνοι της Θεσσαλονίκης συμφωνούσαν με τον Βενιαμίν. Εξαιτίας της σφοδρό-

Τό Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο τιμώντας τη μνήμη του

ΔΑΥΪΔ Χ. ΛΕΒΗ

έξεχοντος μέλους της Ισραηλιτικής Κοινότητας Βόλου και διατελέσαντος στο παρελθόν αντιπροέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου του, προσέφερε υπέρ του Γηροκομείου Βόλου τό ποσό Δρχ. 10.000.

ΧΡΟΝΙΚΑ ΣΕΛ. 5 ΛΕΞ. 41 β διόρθ.

στρεψαν στην Άρτα. Τό 1948 υπήρξε κάποια προσπάθεια ανασυγκροτήσεως της Κοινότητας, αλλά ο αριθμός των Εβραίων μειώθηκε ήδη τό 1958 σε 20 άτομα.

(Στοιχεία από την εγκυκλοπαίδεια **Judaica**, τόμος 3, σελ. 645)

Ο ΜΟΥΣΙΚΟΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΡΤΑΣ «ΣΚΟΥΦΑΣ»

Απο έγγραφο του Μουσικοφιλολογικού Συλλόγου Άρτας «Σκουφάς», ό όποίος ιδρύθηκε τό 1896 και έχει βραβευθεί από την Ακαδημία Αθηνών τό 1975 γιά τη δράση του, αναδημοσιεύουμε τά παρακάτω:

«Ο Συλλόγός μας έχει πρώτον Μεγάλν Εϋεργέτην την Ισραηλιτική Κοινότητα Άρτης, η όποία του έδωρησε τό οικόπεδον της παλαιάς Συναγωγής της, γιά την κατασκευή της Πνευματικής Στέγης του Συλλόγου μας.

Ατυχώς τό οικόπεδον απαλλοτριώθηκε όπ' τον ΕΟΤ και πήραμε άποζημίωση (τό 1962) 170.000 δρχ. που χρησιμοποιήθηκαν γιά την οικοδόμηση της Στέγης μας σε οικόπεδον που μας έδωσε ό Δήμος. Γι' αυτό στά Κεντρικά Γραφεία μας έχουμε χάλκινη έπιγραφή που γράφει: «Μεγάλοι Εϋεργέτες, Ισραηλιτική Κοινότης Άρτης, Δήμος Άρταίων».

Επίσης στην προθήκη του Συλλόγου μας διασώζεται μεταλλική σφραγίδα που γράφει: «Εβραϊκή Εκπαιδευτική Έταιρεία - Άρτα» χωρίς χρονολογία. Πρέπει νά είναι του 1900».

τατης διαμάχης του Βενιαμίν και των αντιπάλων του στην Άρτα (1530), άμφότερες οι πλευρές έπεζήτησαν την παρέμβαση των Ιταλών ραββίνων γιά τη διευθέτηση της διαμάχης. Ορισμένοι, συμπεριλαμβανομένου του Αζριέλ Ντιένα, ύποστήριζαν την άπομάκρυνση του Βενιαμίν μπεν Ματαθία από τη ραββινεία. Η διαμάχη συνεχίστηκε μέχρι τό 1532, ό Βενιαμίν όμως εξακολούθησε νά ύπηρετεί ως ραββίνος στην Άρτα. Ο γίός του Ματαθίας, που πέθανε τό 1541, έγραψε μία ύμνολογία γιά νά χαιρετίσει την έκδοση του βιβλίου του πατέρα του.

(Έγκυκλοπαίδεια **Judaica**, τόμος 4, σελ. 538).

Άγκουνά: γυναίκα η όποία στερείται άποδείξεων γιά τό θάνατο του εξαφανισθέντος συζύγου της και η όποία άπαγορεύεται νά ξαναπαντρευτεί μέχρι προσκομίσεως τέτοιας άποδείξεως. Τό πρόβλημα αυτό παρουσιάσθηκε έντονα εξαιτίας του 6' παγκοσμίου πολέμου, όταν άπασχόλησε σοβαρά όλες τις ραββινικές Άρχές.

Μαράνους: κρυπτο - Έβραίοι, οι όποίοι είχαν εξαναγκασθεί νά προσηλυτισθούν στο Χριστιανισμό, αλλά κρυφά εξακολουθούσαν νά τηρούν τόν Ιουδαϊσμό. Πολλοί έξ αυτών, ύπέστησαν διωγμούς και θανατώθηκαν, κυρίως κατά την έποχή της ισπανικής Έερās Έξετάσεως.

Συμμετοχή του έλληνικού Έβραϊσμού στις έορτές της Έθνικής Άντιστάσεως

Τό Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο γιά νά τιμήσει την Έθνική Άντίσταση, χάρις στην όποία σώθηκαν πολλοί Έβραίοι της Ελλάδος και στην όποία έλαβαν μέρος πολλοί όμόθρησκοι, άπεφάσισε και οι Ισραηλιτικές Κοινότητες της Ελλάδος κατέθεσαν στεφάνια κατά τις σχετικές έορτές.

Άντιπροσωπεία του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου, άποτελουμένη από Έβραίους - μέλη αντίστασιακών οργανώσεων, κατέθεσε στεφάνι στον Γοργοπόταμο.

ΑΡΑΜΑΪΚΗ (‘Η γλώσσα του Χριστού)

‘Η μητρική γλώσσα του Χριστού, η αραμαϊκή, είναι γλώσσα πεθαμένη;

Δαύτη ή πλάνη στράφει και βροντάει σε όλους μας του χριστεπώνυμου λαού μας Χριστιανούς και ακόμη σε πάμπολλους Έβραίους της και νύν διασποράς τους.

★

‘Ιδιαίτερα έμεις οι Έλληνες είμαστε πάντα οι ίδιοι που πιστεύουμε ότι ο Μέγας Αλέξανδρος ήταν Έλληνας και η αρχαία Αθηναϊκή Δημοκρατία ήταν πράγματι Δημοκρατία έλευθερων ανθρώπων και όχι «Δημοκρατία» ών 900.000 (χιλιάδων) δούλων, των μόνων 6.000 Αθηναίων δημοτών του εύγενολογίου της πόλεως αυτής...

‘Ο παιδικός μου, έβραιολεβάντικης καταγωγής Αθακούμ Πανόζα, μου γράφει από τη Μαδρίτη στα «ισπανοελληνικά, ότι τούτο ή εκείνο και ότι (λέει)» γιά νά σου μιλήσω στη μουσειακή πιά αραμαϊκή γλώσσα του Χριστού κατά τό επί του σταυρού του αραμαϊκού επιφώνημά του: ‘Ηλί, ‘Ηλί λαμά σαβαχθανί! = «Θεέ μου, Θεέ μου γιατί με εγκατέλειψες;» σε ρωτώ... όχι θέβαια στην αραμαϊκή αλλά στα ελληνικά, πού μου είναι και μητρική μου γλώσσα, σε ρωτώ νά μου πείς πού πάμε; Γιατί ο Θεός μάς εγκατέλειψε... Τζοθάνη;»

★

Τό τί άπάντησα στό φίλο μου τόν Αθακούμ δέν ενδιαφέρει τούς αναγνώστες μου. Θά πώ όμως γιά τήν «ταμπου-ικήν αυτήν πλάνη της τάχα πεθαμένης γλώσσας του Χριστού (και στους πεθαρνεαντζηδολόγους της) ότι ή αραμαϊκή δέν είναι ντίπ-καταντίπ γλώσσα μουσειακή και πεθαμένη! Έξ έναντίας είναι πλούσια και νευρώδης σάν οι σπηλαιογραφίες των πρωτόγονων νεμρώντ, οι τοιχογραφίες της Κνωσού, και παρθένος ως ή Άρτεμις.

Καί μιλιέται σε έκτεταμένες περιοχές της Συρίας, ως γλώσσα των «κρατών» τους.

Γλωσσολογικώς είναι ή άριστοκρατία των γλωσσών, ένα είδος Μανδαρίνης, πού (ως οι ποτε Κινέζοι Μανδάρινοι), πάραξ νά «μιλάει»,...σκέπτεται μεγαλοφώνως!

★

Ου μήν αλλά τήν αραμαϊκή, μιά γλώσσα 3.000 ετών, τή μιλάν όχι μόνον οι Βεδουίνοι της Συρίας, αλλά και τινά φύλα Κούρδων της παραλιακής Εύρασίας και μιά άπειροελάχιστη μειονότητα «πούρων» Αραμαίων, διάσπαρτων σ’ όλο τόν κόσμο.

‘Η σοφή της Αλεξάνδρειας νεοελληνίδα του καιρού Υπατία ήταν Αραμαία. Μεταξύ των λιθοβολησάντων αυτήν, ήταν και γυναίκες Αραμαίες.

Στό Θιβέτ, οι Λάμες των βουδικών μοναστηρίων, διαλεγόντουσαν στα αραμαϊκά, όταν ήθελαν, προπάντων γιά νά κάνουν έντύπωση στους τυχόν επισκέπτες τους. Ντόπια θιβετιανή γλώσσα (έκτός από άσημαντες ιδιωματικές «γλωσσολογίες») δέν υπάρχει. Μόνον ο Δαλαϊλάμας, έφθέγγετο στους γονατιστούς ξένους πρεσβευτές στα αραμαϊκά στην «Πρωτεύουσα» Λάσσα (όπου τό... Βατικανό του) και μόνον μονολογικώς (ή γραφτά με κόκκινο μελάνι, όπως οι Κινέζοι αυτοκράτορες) – οι έρωτήσεις άπαγορεύονταν!

‘Ο διαβόητος Ρασπούτιν, μίλαε σε «παλαιохριστιανούς»... στα αραμαϊκά! Εκείνη τήν κατεπληγμένη και δυστυχή αυτοκράτειρα «Πασών των Ρωσιών» γυναίκα του Ρομανώφ Νικολάου του Β’, τήν δίδασκε τήν αραμαϊκή, ως μόνη γλώσσα του Κυρίου ‘Ημιν ‘Ιησού Χριστού και συνεπώς γλώσσα άγιαν - ής ή Χάρις και τό μέγα Έλεος έπιφυτήτω επ’ έμέ και εις πάντες ύμας - ΑΜΗΝ!

Τό ελληνικό Πατριαρχείο της ‘Ιερουσαλήμ, βομβεί από τήν αραμαϊκή. Τό ίδιο, τό ελληνικό Πατριαρχείο της Άντιοχείας.

Στους θόλους των Φράγκικων μοναστηρίων, πέτονται άνάερο ψαλμοί και δοξαστικά αραμαϊκά... Στα Εύαγγέλια όλου του κόσμου αραμαϊκοί φθόγγοι στον άνερα, στράφτουν σάν άξαφνα σπίρτα στό σκοτάδι!

Τό «ήν μεμοριαμ» των μνημοσύνων (μακάβριος μακαρισμός) ψέλνεται στην αραμαϊκή άπ’ τούς παπάδες. (δέν θυμάμαι τήν αύτολεξία του στα αραμαϊκά, νά τήν παρέθετα δωδω).

Στίς θραχώδεις κοιλάδες Μαμούλα της βορειανατολικής Συρίας, οι γάμοι, τά θαφτίσια και οι νεκρικές ψαλμωδίες, γίνονται με αραμαϊκά «γράμματα». Εκεί...ξυπολητοί σάν τό Χριστό, οι «έκκλησιαζόμενοι» Σύροι, καταπίνουν επιτόπου τά ρακιά (έγχώρια «βιομηχανικά» παρασκευάσματα) τούς μεζέδες (συνήθως...νεογνώ άγριογούρουνων ή σκαντζοχοίρων ή ποτάμιων χελωνών - τίς όποιες πολύ νοστιμούνται!) συγχαιρούμενοι τούς νονούς και τούς γονείς των νεοφωτιστών ή τούς νεονύμφους ή τούς συγγενείς των τεθνεώντων, με δάκρυα, έγχώρια παραγωγής...γλυκερίνης!

Ενώ (είδος...εύγενείας!) τό δικό μας «Κυριελέησον, Κυριελέησον», στα ελληνικά, ακούγεται και στίς ιεροτελεστίες των Αραμαίων, όπως και στίς ιεροτελεστίες των λαών όλου του κόσμου.

Στά αραμαϊκά είναι γραμμένα δεκάδες εύαγγέλια στην Ασία – (έχω ένα τέτοιο στό άρχείο μου).

Άλλά και στίχοι ισάξιοι των στίχων του Σααντή και του Όμάρ Καγιάμ. Στο ναυάγιο του Τιτανικού, χαθήκανε έξι πλήρεις συλλογές τέτοιων ποιημάτων, εκ των όποιων συλλογών ή μία: τά «Ρουμπαγιάτ» του Όμάρ Καγιάμ, ήταν άδαμαντοκόλλητη - άμύθητης άξιας. Στη μεγάλη πυρκαϊά της Αλεξάνδρειας (έπί Κλεοπάτρας και Ιουλιού Καίσαρα) κήκαν πολλά εύαγγέλια στα αραμαϊκά, ως τό κατά Ματθαίον Εύαγγέλιον και βιβλία του Δανιήλ, του Έρεμιά και του Έσδρα.

★

Αυτά τά σημαντικά φύλα της παραμεσοποταμίας και της Συρίας, πού κατέκλυσαν τή μέση Εύρασία και «έκτόπισε» τούς παρόχθιους Μικρασιατικούς πολιτισμούς... και τούς Έβραίους της Παλαιστίνης, υπεχώρησε εμπάντας στό λεγόμενο «καφούκι» όταν κατά τούς έλληνιστικούς χρόνους μεταλαμπιάστηκε ή ελληνική γλώσσα σ’ όλη τήν άκραρριστερή περιοχή της Ασίας μέχρι της Αιγύπτου.

Έτσι, πρίν ακόμη έμφανισθεί ο Χριστός, ή αραμαϊκή γλώσσα και οι λαοί της θεωρήθηκαν έκτοτε πεθαμένοι και μουσειακοί! Άλλά «ούς άπεδοκίμασαν οι οικοδομούντες, ούτοι άνεφάνησαν εις κεφαλήν γωνίας!» - κατά τόν ψαλμόν του προφητάνακτος Δαυίδ.

‘Ο κ. Γ. Σκαρίμπας (1897) είναι γνωστός πεζογράφος και ποιητής πού ζει μόνιμα στη Χαλκίδα. Με τόν προσωπικό του ιδιάζοντα τρόπο γραφής έχει γράψει πολλά βιβλία («Καύμοι στό Γριπονήσι», «Τό θείο τραγί», «Μαριάμπας», «Ούλαλούμ», «Ο ήχος του κωδωνος», «Εαυτούληδες» κ.ά.

Τό παραπάνω άρθρο του αναδημοσιεύεται από τήν έφημεριδα «Ευβοϊκός Χρόνος».

ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΟΣ ΠΑΠΥΡΟΣ ΜΕ ΕΒΡΑΪΚΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ Στήν άραμαϊκή γλώσσα

Ο καθηγητής της Γλωσσολογίας του Πανεπιστημίου Ύετσιθα Ρισαρδ Στάινερ, έλυσε το αίνιγμα ενός αιγυπτιακού παπύρου ηλικίας 2.000 ετών, το οποίο απησχόλησε πολλούς γλωσσολόγους, διότι δεν είχε καταστή δυνατόν να αναγνωσθή. Ο Άμερικανός καθηγητής ανακαλύπτει ότι ο παπύρος περιέχει αποσπάσματα εβραϊκών ψαλμών, οι οποίοι αποτινούνται εις Αιγυπτίους θεούς, λέγει δε ότι παρέχει την παλαιότεραν συγκεκριμένη απόδειξιν ότι οι ψαλμοί έχρησιμοποιοῦντο καί εκτός της Ίερουσαλήμ. Ο παπύρος αποτελεί σπάνιον καί πρῶτον παράδειγμα τοῦ πῶς ἡ μία θρησκεία ἐξανείζετο τελετουργικά στοιχεῖα ἀπό τήν ἄλλην. Ο Στάινερ προσθέτει ότι ἡ ἰήρης μετάφρασις τοῦ παπύρου θά συμβάλῃ σημαντικῶς εἰς τήν γνῶσιν τοῦ πῶς ὠμιλεῖτο ἡ «άραμαϊκή», μία σημιτικῇ, ὡς πιστεύεται, γλώσσα μέ ὠρισμένας ἀναλογίας πρὸς τήν ἀρχαίαν εβραϊκήν, ἡ ὁποία ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἦτο ἡ «διεθνὴς γλώσσα» τῆς Μέσης Ἀνατολῆς. Ο καθ. Στάινερ καί ὁ Τσάρλς Νίμς, ἐπίτιμος καθηγητὴς τοῦ Ἰνστιτούτου Ἀνατολικῶν Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σικάγου, θά δημοσιεύσουν τήν ἀνάλυσιν τοῦ «μυστηριώδους παπύρου» εἰς τὸ ὑπο ἐκδοσιν τεῦχος τῆς «Τζόρναλ ὁφ δὴ Ἀμερικαν Ὀριένταλ Σοσαίετι».

ΠΩΣ ΔΙΕΓΝΩΣΘΗ

Τὸ χειρόγραφον περιέχει κείμενον ἐκ 422 σειρῶν, θεωρεῖται δὲ ὅτι ἐγράφη τὸν 2ον αἰῶνα π.Χ. εἰς τὸ Λούξορ, τὰς ἀρχαίας θήβας τῆς Αἰγύπτου, εὐρίσκεται δὲ εἰς τήν Βιβλιοθήκην Πιερίπον Μοργκαν τῆς Νέας Ὑόρκης. Εἶναι γεγραμμένον εἰς τήν ἀπλουστευμένην αιγυπτιακὴν γραφὴν, τήν λεγομένην δημοτικὴν, ἐπὶ πολλάς δὲ δεκαετίας ὑπῆρξεν ἐν γλωσσολογικῶν μυστηρίων, διότι ἀκόμη καί οἱ ἐξοικειωμένοι μέ τήν δημοτικὴν γλωσσολογοὶ δὲν εἶχαν διαγνώσει ὅτι ἐχρησιμοποιοῦτο διὰ τὴν μεταγραφὴν τῆς καθομιλουμένης ἀραμαϊκῆς. Ἡ λύσις τοῦ αἰνιγματος ἦλθε τὸ θέρος τοῦ 1951, ὅταν ὁ καθ. Νίμς ἐπέδεδιν εἰς τὸν καθ. Στάινερ, ὁ ὁποῖος ἐμελέτα ἕτερον γλωσσολογικὸν πρόβλημα τῆς ἀραμαϊκῆς, φωτογραφίας τοῦ παπύρου. Ἀφού ἐμελέτησε τὸ χειρόγραφον, ὁ καθ. Στάινερ συνενέφανε ὅτι ὁ γραφεὺς τοῦ παπύρου δὲν ἐγνώριζε τήν ἀραμαϊκὴν, οὐτῶς δὲ ἔγραφε φωνητικῶς, ἴσως δὲ καί καθ' ὑπαγόρευσιν, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὴν ἐννοίαν τῶν γραφομένων. Τὸ κείμενον θρίβει ὀρθογραφικῶν καὶ ἀλλῶν σφαλμάτων. Κατὰ τήν μελέτην τοῦ παπύρου, ὁ Στάινερ ἀνεγνώρισε λέξεις συνήθεις εἰς τοὺς εβραϊκοὺς ψαλμοὺς. Μὲ θάσιν τὰς λέξεις αὐτάς, ἀνέλυσε καί τὰ λοιπὰ τμήματα τοῦ παπύρου.

ΑΝΑΜΕΙΞΙΣ ΘΡΗΣΚΕΙΩΝ

«Πολλὰ φράσεις, τὰς ὁποίας μετέφρασα, μοῦ ἐνεθύμισαν τὴν εβραϊκὴν λειτουργικὴν», λέγει, «μόνον, ὅμως ἀφού ἐμελέτησα ἐπὶ ἐν ὁλόκληρον θέρος τὸ κείμενον, διέγνωνα ὅτι ὁ αιγυπτιακὸς αὐτὸς ὕμνος ὠμοῖαζε πολὺ μέ τὸν 20όν Ψαλμόν, ἀλλὰ ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ Ὁρου, ὡς καί τὰ ὀνόματα ἄλλων Αἰγυπτίων θεῶν. Βεβαίως, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίζωμεν ποῖος μετέφερε τὸ κείμενον τῶν ψαλμῶν εἰς τὴν αιγυπτιακὴν λειτουργικὴν. Εἶναι ὅμως πιθανόν ἡ νὰ οἰκειοποιήθησαν οἱ λάτρες τοῦ Ὁρου προσευχὰς τῆς εβραϊκῆς κοινότητος τῆς Αἰγύπτου ἢ νὰ τὸ μετέφεραν συγκριησιαί. Ἐβραῖοι, οἱ ὁποῖοι ἀνέμειξαν τὴν θρησκείαν τῶν μέ ἐκείνην τῶν γειτόνων τῶν».

Ἡ ἀλληλεπίδρασις τῶν θρησκειῶν ἦτο κατὰ τὸ σῆμα κατὰ τὴν ἀρχαιοτῆτα. Ἀλλ' αἱ πλείσται τῶν ἀποδείξεων περὶ τοῦτου εὐρίσκονται εἰς πηγὰς κατὰ πολὺ μεταγενετέρας. Οἱ καθ. Στάινερ καὶ Νίμς πιστεύουσιν ὅτι ἡ προσευχὴ εἶναι δυνατόν νὰ ἐλήφθη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἀπὸ τὴν εβραϊκὴν κοινότητα τῆς Ἐδφοῦ, εἰς ἀπόστασιν 96 χιλιομέτρων νοτιοανατολικῶς τῶν Θηβῶν. Ἡ Ἐδφοῦ ἦτο ἐν ἐκ τῶν μεγαλύτερων κέντρων λατρείας τοῦ Ὁρου, τοῦ «θεοῦ - Ιέρρακος».

(«Ἐστία», 25/10/1982).

Ἐβραϊκά στοιχεῖα ὑπῆρχαν
ἐδῶ ἀπὸ αἰῶνες

Ἰσραηλιτικὴ Κοινότητα Βόλου

Μὲ τὴν παλιά καὶ ἐνδιαφέ ρουσα ἱστορία

Οἱ ΕΒΡΑΙΟΙ τοῦ Βόλου, λιγοστοὶ πιά, σὲ σύγκρισιν μέ παλιότερες ἐποχές, δὲν μπορεῖ νὰ πεί κανένας ὅτι δὲν εἶναι Βολιώτες, ἀφού οἱ περισσότεροὶ ἐδῶ ἔχουν γεννηθεῖ. Ὡστόσο κάποτε, στὰ παλιὰ χρόνια, ἀπὸ κάπου εἶχαν ἔρθει, μόνο πού δὲν εἶναι εὐκολο πιά νὰ πληροφορηθοῦμε λεπτομέρειες, διότι θά ἀκούσουμε γιὰ Ἐβραίους ἐγκατεστημένους αἰῶνες πρὶν καί θά δοῦμε ἀκόμη ὅτι ἡ πρώτη συναγωγὴ τοῦ Βόλου ἰδρύθηκε τὸ 1870, ἐπὶ Τουρκοκρατίας δηλαδὴ. Ἀς ἀρυστοῦμε ὅμως μερικὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν παλιά καὶ ἐνδιαφέρουσα ἱστορία τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινότητος Βόλου.

Ἐβραϊκά στοιχεῖα φαίνεται νὰ ὑπῆρχαν στὴ Δημητριάδα ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους καὶ μάλιστα στὴν ἐποχὴ τοῦ Φιλίππου τοῦ πέμπτου ἐπὶ Ρωμαϊοκρατίας. Συναντᾶμε ἀργότερα Ἐβραίους τὸ 1587 ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἀφού σὲ ἐκθέσεις Βενετσιάνων διπλωματικῶν πρακτόρων τοῦ ἔτους αὐτοῦ ἀναφέρεται μεταξύ ἄλλων ὅτι ἀπὸ πειρατὲς στὸ Βόλο κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ συνελήφθησαν καὶ Ἐβραῖοι πού ἐργάζονταν στὸ λιμάνι. Ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐπίσης καὶ στὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνα βρίσκουμε καὶ πάλι Ἐβραίους στὸ Βόλο μέ κοινοτικὴ ὀργάνωση.

ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ τοῦ 19ου αἰῶνα, στὰ χρόνια 1821 καὶ 1826, οἱ Ἐβραῖοι εἶναι πολλοὶ καὶ μέ μεγάλη ἐμπορικὴ ἐπίδοση.

Ὅσο μεγάλωνε ὁ πληθυσμὸς καὶ ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τῆς νέας πόλης, μεγάλωνε καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς εβραϊκῆς παροικίας, ἡ ὁποία βοηθοῦνταν ἀπὸ τίς ἰσραηλιτικὰς κοινότητες Θεσσαλονίκης καὶ Λαρίσης. Ἀπὸ τὴν κοινότητα Λαρίσης προέρχονταν τὰ περισσότερα μέλη τῆς ἰσραηλιτικῆς κοινότητος Βόλου.

Επίσης κατὰ τὰ ἔτη 1860, 1878 καὶ 1880 (ἐπὶ Τουρκοκρατίας) βρίσκουμε ἐγκατεστημένους στὸ Βόλο Ἐβραίους μέ κοινοτικὴ ὀργάνωση.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς προσάρτησης τῆς Θεσσαλίας στὸ ἐλληνικὸ κράτος καὶ ἀργότερα βρίσκουμε πάλι ἐγκατεστημένους στὸ Βόλο ἀρκετοὺς Ἐβραίους νὰ ζοῦν καὶ νὰ ἐργάζονται ἐδῶ.

ΦΘΑΝΟΥΜΕ στὴν πρώτη εἰκοσαετία τοῦ αἰῶνα μας (1900 - 1920) κατὰ τὴν ὁποία ἡ ἰσραηλιτικὴ κοινότητα τοῦ Βόλου εἶναι πολυάριθμη καὶ βρίσκεται σὲ ἀκμῇ.

Τὸ 1870 κτίστηκε στὴν ὁδὸ Μωυσεῶς ἡ πρώτη Συναγωγὴ, ἀρκετὰ εὐρύχωρη, μέ τὰ παραρτήματά της, μέ χρηματοδότηση ἀπὸ τὸ μεγάλο τραπεζίτη τοῦ Λονδίνου Ἐδμόνδο Ντέ Ρότσιλδ. Τὰ μέλη τῆς κοινότητος ἀνέρχονταν τότε σὲ διακόσια περίπου άτομα καὶ προέρχονταν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴ Λάρισα. Ἡ κοινότητα διοικοῦνταν ἀπὸ μία θρησκευτικὴ γερουσία. Σὲ ἀνώγειο τμήμα τῆς Συναγωγῆς στεγαζόταν τὸ κοινοτικὸ σχολεῖο καὶ ἀργότερα τὰ γραφεῖα τῆς κοινότητος καὶ τῶν συλλογῶν.

Τὸ 1938, ἐπὶ προεδρίας τοῦ μακαρίτη βιομηχάνου Ἀναέλ-

Αριστερά: Αναμνηστική φωτογραφία της Ιερατικής Σχολής της Ισραηλιτικής Κοινότητας Βόλου το 1894. Στη μέση των νεαρών σπουδαστών ο διευθυντής της Σχολής αρχιρραβίνος Μωυσής Πέσσαχ. **Δεξιά:** Το διοικητικό συμβούλιο του Σιωνιστικού Συλλόγου Βόλου «Πάα Λε Σιών» το 1918. Από τα αριστερά προς τα δεξιά καθισμένοι: Ααρών Αβδελάς, Αλβέρτος Κοέν (πρόεδρος) και Αβραμίνος Πολίτης. Όρθιοι: Λέων Λεβής, Ασέρ Φρεζής, Λέων Σουχαρής και Βαλάσση Χαχαράκης.

Μεγάλη προσφορά στον Έθραϊσμό του Βόλου και σε διάφορα εβραϊκά σωματεία έγινε από επίλεκτα μέλη της ισραηλινικής κοινότητας. Αναφέρονται μερικά ονόματα, όπως: Ο Άβραάμ Πολίτης πρόεδρος της ισραηλιτικής κοινότητας τό 1880. Ο Κάρλος Τίβολι, πρόεδρος κατά τα χρόνια 1890 - 1899. Ο Ζαχαρίας Μουτζούκος πρόεδρος στην πενταετία 1899 - 1904. Ο Ίωσήφ Σίδης, καλλιεργητής των ελληνικών γραμμάτων και στέλεχος ισραηλιτικών σωματείων, από τό 1900 ως τό 1917. Μωυσής Ίωσαφάτ, διανοούμενος και έρευνητής. Ο Δαβίδ Ματαθίας, διατελέσας πρόεδρος της κοινότητας. Ο Μωυσήσ 'Ηλ. Κοφινάς, γραφέας, ο οποίος διατέλεσε και πρόεδρος του δημοτικού συμβουλίου Παγασών και βουλευτής αργότερα Θεσσαλονίκης και έδρασε γιά τήν ισραηλιτική κοινότητα κατά τα χρόνια 1902 - 1924. Ο Ντονάτ Φρατζής, ιδρυτικό μέλος του Σιωνιστικού Συλλόγου. Οί αδελφοί Ίωσήφ και Ίησοῦας Λεβής και τά παιδιά τους Μωυσής και Νισίμ Λεβή από τούς μεγάλους παράγοντες και δωρητές της κοινότητας. Ίωσήφ και Έμμανουήλ Δαφφάς από τούς σημαντικότερους επίσης κοινοτικούς παράγοντες και από τούς ιδρυτές του Σιωνιστικού Συλλόγου Βόλου (1910). Έμμανουήλ Μπεράχας, Ίωνας Σακκής και Ιακώβ Αρδίτης ένθερμοι συμπαράστατες της κοινότητας. Ο Χάιμ Πολίτης, διατελέσας πρόεδρος της κοινότητας και της συνελύσεως κατά τα χρόνια 1910 - 1927 και 1937 - 40. Ο Άβραάμ Κοέν, διατελέσας και πρόεδρος της κοινότητας Λαρίσης κατά τα χρόνια 1914 - 1919 και αργότερα πρόεδρος της συνελύσεως της κοινότητας Βόλου (1933 - 36). Ο Ανσέλιμος Μουτζούκος, διατελέσας

πρόσωπος κ. Ραφαήλ Φρεζής. **N.K.**
(Τό άρθρο αναδημοσιεύεται από την εφημερίδα «Θεσσαλία»
(26.2.1982). Ειδικό αφιέρωμα στην 'Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου δη-
μοσιεύθηκε στο φύλλο 25/Ιανουάριος 1980 τού περιοδικού μας).

ΔΗΛΩΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΝΤΙΣΗΜΙΤΙΣΜΟ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ: Μετά τη συνάντηση με εκπροσώπους του Εύρωπαϊκού Τμήματος του Παγκοσμίου Εβραϊκού Συνεδρίου (ΠΕΣ), ο πρόεδρος του Εύρωπαϊκού Κοινοβουλίου κ. Πιέρ Ντάνκερτ, εξέδωσε επίσημη διακήρυξη στην οποία καταγγέλλει έντονα τις πρόσφατες αντισημιτικές επιθέσεις στην Εύρωπη, τονίζοντας ταυτόχρονα την ανάγκη διακυβερνητικής συνεργασίας για την καταπολέμηση παρόμοιων τρομοκρατικών ενεργειών.

Ο κ. Ντάνκερτ συναντήθηκε με εκπροσώπους των ισραηλιτικών Κοινοτήτων του Βελγίου, της Γαλλίας της Ιταλίας, της Ολλανδίας, του Ήνωμένου Βασιλείου και της Δυτικής Γερμανίας, το δε ανακοινωθέν εκδόθηκε στο όνομα ολοκλήρου του Εύρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Η δήλωση του κ. Ντάνκερτ, που αποτελεί μία σημαντική διακήρυξη, έχει ως εξής:

- «Τό Γραφείο του Εύρωπαϊκού Κοινοβουλίου δέχθηκε (17.10.1982) μία αντιπροσωπεία του Εύρωπαϊκού Τμήματος του Παγκοσμίου Εβραϊκού Συνεδρίου, που εκπροσωπούσαν 23 εθνικές κοινότητες στην Εύρωπη, συμπεριλαμβανομένων και των δέκα μελών κρατών της Εύρωπαϊκής Κοινότητας.
- «Μετά τη φονική επίθεση κατά της συναγωγής της Ρώμης, τό τελευταίο αιματηρό επεισόδιο μιάς σειράς τρομοκρατικών και αντισημιτικών ενεργειών στην Εύρωπη, αποκηρύσσω, στο όνομα του Εύρωπαϊκού Κοινοβουλίου, τις άγριες αυτές επιθέσεις που πλήττουν θεμελιώδεις αξίες της δημοκρατικής κοινωνίας μας.
- «Οί έγκληματιές δρουν κατά τρόπο βίαιο και απάνθρωπο, προκαλώντας τό φόβο και την εκδήλωση ανεξέλεγκτων αντιδράσεων αυτοάμυνας.
- «Τό Εύρωπαϊκό Κοινοβούλιο καλεί όλους τούς πολίτες νά αντισταθούν με θυρρος και αποφασιστικότητα στίς πιέσεις που άπορρέουν από αυτές τίς απειλές και τίς απάνθρωπες ενέργειες.
- «Τό Εύρωπαϊκό Κοινοβούλιο επαναλαμβάνει την παλαιότερη απόφασή του περί καταδίκης κάθε μορφής τρομοκρατίας, φυλετικής, ιδεολογικής, θρησκευτικής ή πολιτικής.
- «Απευθύνει εκκλήση πρός όλες τίς κυβερνήσεις της Κοινότητας για στενότερη συνεργασία μεταξύ των αρμοδίων όργάνων των αντίστοιχων χωρών, για την άποσόφηση των κινδύνων που άπορρέουν από διακρίσεις και τυφλές πράξεις τρομοκρατίας».

Επιπλέον ο κ. Ντάνκερτ υποσχέθηκε στά μέλη της αντιπροσωπίας του ΠΕΣ νά φέρει για συζήτηση, την επόμενη περίοδο εργασιών του Εύρωπαϊκού Κοινοβουλίου, τό θέμα της έντατικοποίησης του άγώνα κατά της τρομοκρατίας και του αντισημιτισμού.

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΙΤΑΛΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΜΕ ΕΚΠΡΟΣΩΠΟΥΣ ΤΟΥ Π.Ε.Σ.

ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ: Ο κ. Έντγκαρ Μ. Μπρόνφμαν, πρόεδρος του Παγκοσμίου Εβραϊκού Συνεδρίου (ΠΕΣ) ανακοίνωσε (15.10.1982) ότι ο ύπουργός Έσωτερικών της Ιταλίας κ. Βιρτζίνιο Ρογκνόνι, τόν διαβεβαίωσε περί της αποφασιστικότητας της κυβερνήσεώς του νά έντεινει τόν άγώνα για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, από όπουδήποτε κι άν προέρχεται, και νά άπελευθερώσει την Ιταλική έθραϊκή Κοινότητα από τό συναίσθημα άπομονωτισμού που την διακατέχει.

Ο κ. Ρογκνόνι ζήτησε νά συναντηθεί με τόν έκτελεστικό διευθυντή του ΠΕΣ, δρ. Ισραελ Σίνγκερ και τόν αντιπρόεδρο, ραββίνο Άρθουρ Έρτζμπεργκ, για νά εξετάσουν τίς συνθέσεις της πρόσφατης επιθέσεως κατά της συναγωγής της Ρώμης. Στίς διαβουλεύσεις, που κράτησαν τρείς ώρες, συμμετείχαν ό Ιταλός πρέσβης στίς ΗΠΑ κ. Ρινάλντο Πετρινιάνι και ό αντιπρόσωπος της Ιταλίας στόν ΟΗΕ κ. Ούμπέρτο Λαϊ Ρόκκα.

Η επίθεση κατά της συναγωγής εξετάσθηκε κάτω από τό πρίσμα της μονόπλευρης ενημέρωσης της κοινής γνώμης για τίς Μεσανατολικές εξελίξεις και την έπίσκεψη του Γιάσερ Άραφάτ, από μέρους του Ιταλικού τύπου. Ο κ. Ρογκνόνι άναγνώρισε τη μονομέρεια της πληροφόρησης και τόνισε ότι θά καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια ώστε νά ύπάρχει κάποια ίσορροπία στίς εκάστοτε κυβερνητικές θέσεις και δηλώσεις.

Ο Ιταλός ύπουργός υπογράμμισε ότι ολοκλήρη ή χώρα έχει συγκλονισθεί από την τραγωδία της συναγωγής διότι ό,τι άφορά τόν Ιταλικό Έβραϊσμό, άφορά όλη την Ιταλία. Ο κ. Ρογκνόνι, τέλος, υποσχέθηκε νά βελτιωθούν οί έπαφές με την Ιταλική έθραϊκή Κοινότητα και εξέφρασε τη χαρά του που του παρέχεται ή δυνατότητα νά άνοίξει καινούργιες γραμμές έπικοινωνίας με τόν παγκόσμιο Έβραϊσμό.

Ο ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΗΣ ΔΗΜΑΡΧΟΣ ΚΑΙ Ο ΡΑΒΒΙΝΟΣ

Πέρασαν 39 χρόνια από την ήμέρα που οί Ναζί μετέφεραν από την Ιταλία σέ γερμανικά στρατόπεδα συγκεντρώσεως 1.259 Ιταλοεβραίους, από τούς όποιους μόνο 15 επέζησαν. Κάθε χρόνο, για νά τιμηθεί ή μνήμη των θυμάτων αυτών του φασισμού, γίνεται μνημόσυνο στη Συναγωγή της Ρώμης. Φέτος, ή τελετή ύπηρεξε περισσότερο επίσημη, άφου και στην Ιταλία παρουσιάστηκαν κρούσματα αντισημιτισμού. Στη φωτογραφία βλέπουμε τό ραββίνο της Ρώμης Έλιο Τόαφ νά συζητά με τόν κομμουνιστή δήμαρχο της Ιταλικής πρωτεύουσας Ούγκο Βετέρε (δεύτερος από δεξιά). («Έπίκαιρα», 28.10.1982).

Ο Ντάβιντ Κριβίν εξετάζει γιατί τὰ δεινά τῶν Λιβανέζων στά περασμένα ἑπτὰ χρόνια παραμελήθηκαν ἀπό τὰ μέσα ἐνημερώσεως τῆς Δύσης.

Οἱ Ἰσραηλινοὶ παραξενεύονται ἀπὸ τὴν ὑπαρξη δύο διαφορετικῶν εἰκόνων τῆς κατάστασης στὸν Λίβανο, τῆς μιᾶς πού ἔχει σχηματισθεῖ ἀπὸ τὸν ἔξω κόσμο καὶ τῆς ἄλλης ἀπὸ τοὺς Λιβανέζους.

Ὁ κόσμος βλέπει τὴν Ἐπιχείρηση «Εἰρήνη γιὰ τὴν Γαλιλαία» σάν μιὰ ἀδικοιολόγητη ἐπίθεση τοῦ Ἰσραὴλ ἐναντίον μιᾶς μικρῆς χώρας πού τό μοναδικό σφάλμα τῆς ἦταν ὅτι ἔδωσε ἄσυλο στὴν ἀντιστασιακὴ κίνηση ἐνός λαοῦ, τῶν Παλαιστινίων, πού τοῦ ἀρνοῦνται τὰ δικαιώματά του.

Οἱ Λιβανέζοι ὑποδέχονται μέ χαρὰ τοὺς Ἰσραηλινούς γιατί τοὺς ἐλευθέρωσαν ἀπὸ μιὰ κτηνώδη κατοχὴ ἀπὸ ξένους καταπιεστές, πού ἔκανε μαρτύριο τὴν καθημερινή ζωὴ τους. Τὴν ἀποψη αὐτὴ τὴν συμμαρίζονται τόσο οἱ Χριστιανοί, ὅσο καὶ οἱ Μουσουλμάνοι Λιβανέζοι.

Μιλοῦμε γιὰ τὰ ἑπτὰ φοβερά χρόνια. Οἱ Ἰσραηλινοὶ κατηγοροῦνται γιατί δέν ἔσπευσαν νὰ τοὺς σώσουν νωρίτερα. Ἐκεῖνο πού παραξενεύει τὸν Ἰσραηλινὸ ἐπισκέπτη πού ἔγινε δεκτός στὴν Τύρο καὶ τὴ Σιδόνα πανηγυρικά μέ τρόπο πού δέν θὰ γινόταν ποτέ στό Ναμπλούς ἢ τὴν Χεβρών, εἶναι γιατί ἡ ὑποδούλωση τῶν Λιβανέζων στὴ διάρκεια τῶν ἑπτὰ αὐτῶν μοιραίων ἐτῶν δέν ἔγινε γενικά γνωστή.

Ὁ Λίβανος περιλάμβανε ἀφθονία ἀπὸ ξένους δημοσιογράφους, διπλωμάτες, ἐπιχειρηματίες ἢ τουρίστες. Κανείς τους ὅμως δέν πρόσεξε πῶς τὰ μέλη τῆς ΟΑΠ, ἐκτός ἀπὸ τό νὰ εἶναι τολμηροὶ ἀγωνιστές τῆς ἐλευθερίας, ἦταν ἐπίσης — γιὰ νὰ ἀναφέρουμε δήλωση τοῦ τέως Πρωθυπουργοῦ Σουλεϊμάν Φράντζη — «φιλοξενούμενοι στὸν Λίβανο, πού προσπάθησαν νὰ σφάξουν τοὺς οἰκοδεσπότες τους».

Ὁ Χριστιανὸς Λιβανέζος Δρ. Οὐίλσον Σαλίμ, παρατηρεῖ σέ ἓνα φυλλάδιο πού κυκλοφόρησε στὶς ἀρχές τοῦ ἔτους στὴν Μεγάλῃ Βρεταννίᾳ, ἀπὸ τὴν Ὁργάνωση «Βοήθεια γιὰ τὸν Χριστιανικὸ Λίβανο» ὅτι ἡ ΟΑΠ «βομβαρδίζει τὰ σπίτια μας νυχθημερόν, ναρκοθετεῖ τοὺς δρόμους μας καὶ προκαλεῖ μεγάλες ἀπώλειες σέ ζωές. Πολλές γυναῖκες καὶ παιδιά ἔχουν σκοτωθεῖ. Ἀπὸ τὴν ἐπο-

χὴ τῆς εἰσόδου τῶν τρομοκρατῶν στὸν Λίβανο εἶχαμε ἐλάχιστες διακοπές στὶς πράξεις αὐτές καὶ πολλὰ μέλη τοῦ λαοῦ μας, γιὰ τὰ ὁποῖα ἡ συνεχὴς πίεση ἦταν ἀνυπόφορη ἔφυγαν ἀπὸ φόβο γιὰ τὴ ζωὴ τους». Καθὼς διαβάζω προσεχτικὰ τὰ ἀρχεῖα τοῦ ὑλικοῦ αὐτοῦ στοῦ Ὑπουργεῖο Ἑξωτερικῶν καὶ ἄλλοῦ, μοῦ ἔρχεται στὴ σκέψη μιὰ πιθανὴ ἐξήγηση. Ὁ Φράντζη εἶναι Χριστιανός, τό ἴδιο καὶ ὁ Οὐίλσον Σαλίμ. Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος στὸν Λίβανο διεξάγεται οὐσιαστικὰ ἀνάμεσα στοὺς Χριστιανούς καὶ τοὺς Μουσουλμάνους. Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσης ἐκνευρίζονται ὅταν χρειάζεται νὰ ἐνισχύσουν τοὺς ὁμόθρήσκους τους, γιατί αὐτὸ τοὺς κάνει νὰ φαίνονται μονόπλευροι.

Ἔτσι προτίμησαν νὰ βαπτίσουν τὴν μερίδα αὐτὴ Χριστιανούς Φαλαγγίτες, δεξιούς Χριστιανούς, Μαρονιτικὲς δυνάμεις — ὁτιδήποτε ἄλλο ἐκτός ἀπὸ ἀπλοὺς Χριστιανούς.

Ὁμολογῶ πῶς εἶχα νοιώσει καὶ ἐγὼ τὴν προκατάληψη αὐτὴ καὶ θεώρησα τοὺς Φαλαγγίτες τοῦ Μπασίρ Τζεμαγιέλ σάν μιὰ ἀπλὴ ὁμάδα πιέσεως μέ δικά της πολιτικὰ ἐνδιαφέροντα — μέχρι πού διάβασα τίς ἀκόλουθες λέξεις σέ ἓνα ἔγγραφο μέ τὸν τίτλο «Τὸ Θέμα τοῦ Λιβάνου», πού δημοσιεύθηκε ἀπὸ τὰ Λιβανέζικα Χριστιανικὰ στοιχεῖα τὸν Ἀπρίλιο.

Τὸ ἔγγραφο αὐτό λέγει: «Πρὶν ἀπὸ δεκατρεῖς αἰῶνες τό Ἰσλάμ κατέλαβε τίς Ἀνατολικές Ἐπαρχίες τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ὑπέταξε τοὺς Χριστιανικοὺς πληθυσμούς τους. Ἀργότερα, ἡ Ἀσσυρία καὶ ἡ Χαλδαία ὑπέκυψαν στό Ἰσλάμ. Ἀκολούθησε μετὰ ἡ Ἀρμενία.

«Ὅλους αὐτοὺς τοὺς αἰῶνες, τό Ὄρος Λίβανος παρέμεινε ἡ μόνη Χριστιανικὴ ἐστία τῆς Ἑγύς Ἀνατολῆς. Ἦδη ἀπὸ τὴν Ἰσλαμικὴν κατάκτηση, οἱ Ἀνατολικοὶ Χριστιανοί, εἶχαν πλημμυρίσει τό Ὄρος Λίβανος γιατί οἱ Χριστιανοὶ ἔβρισκαν ἐκεῖ καταφύγιο ἐναντίον τῶν διωγμῶν καὶ προστασία ἐναντίον τοῦ φανατισμοῦ».

Οἱ Χριστιανοὶ ἔκαναν ἀγῶνα γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἐξουσίας ὅπως κάθε ἄλλος στὴν κομματισμένη αὐτὴ χώρα, ἀλλὰ αὐτὸ δέν καθιστοῦσε ἄδικη τὴν ὑπόθεσή τους. Οἱ καθορισμένοι σκο-

ποί τους αντιπροσώπευαν ασφαλώς την θέληση όλων των Λιβανέζων, και έδωσαν έκφραση στην Πρώτη Διεθνή Διάσκεψη 'Αλληλεγγύης μέ τον Λίβανο που έγινε στο Μπέτ - Μέρυ του Λιβάνου, στις 2 - 3 'Απριλίου.

Η Διάσκεψη κατήγγειλε την παρουσίαση των γεγονότων του Λιβάνου σαν «έμφυλιο πόλεμο», ενώ άφορουσαν έναν έθνικό άγωνα έναντιον μιας διπλής κατοχής, δηλαδή της κατοχής από την Ο.Α.Π. και από τους Σύριους. Η διάσκεψη ζήτησε τον πλήρη άφοπλισμό της Ο.Α.Π. ('Αποφ. 2) και την άμεση και άνευ όρων ανάκληση του Συριακού στρατού.

Όσο για την ξένη κατοχή, η έκθεση τονίζει ότι στην Βηρυττό ή περιοχή του κέντρου της πόλης έχει μεταβληθεί σε έρείπια και πάρα πολλές εκκλησίες - ανάμεσα στις οποίες περιλαμβάνονται και πέντε καθεδρικοί ναοί (Μαρονιτικός, Λατινικός, Έλληνορθόδοξος, Καθολικός και Συριο - Καθολικός) - βεβηλώθηκαν και λεηλατήθηκαν.

Τό ένα τρίτο του Λιβανέζικου πληθυσμού έγκατέλειψε τα σπίτια του, τά τέσσερα πέμπτα της εκτάσεως τοῦ κράτους κατέχονται και ή Λιβανέζικη Κυβέρνηση είναι άνίκανη νά κάνει την παραμικρή πράξη χωρίς την έγκριση της Δαμασκού.

Όσο για την λύση, η έκθεση αναφέρει: «Όλες οι μή Λιβανέζικες δυνάμεις πρέπει νά αποσυρθούν από τον Λίβανο».

■ Δέν είναι μόνο οι Χριστιανοί που έχουν αυτές τις απόψεις. Καί οι Μουσουλμάνοι διαιρούνται σε άριστερους και παραδοσιακούς μετριοπαθείς. Η άριστερά εύννοουσε άρχικά την Συριακή είσοδο γιατί την εξασφάλιζε έναντιον των Χριστιανών. Γι' αυτό τον λόγο, ο Λιβανέζος Προέδρος Έλίας Σαρκίς, Χριστιανός και ο ίδιος, ήθελε νά μείνουν οι Σύριοι (άν και δέν τους είχε προσκαλέσει στην χώρα του), έπειδή φοβόταν ότι οι Λιβανέζικες κοινότητες θά μπορούσαν διαφορετικά νά διχοτομήσουν την χώρα του.

Βαθμιαία, οι διάφορες απόψεις σκλήρυναν. Οι Παραδοσιακοί Μουσουλμάνοι ήγέτες έχασαν κάθε δικαιοδοσία τους κάτω από την κατοχή της Ο.Α.Π. και της Συρίας. Έτσι, ο Μπασίρ Τζεμαγιέλ ήταν σε θέση νά πει στην Διάσκεψη ότι «στον Νότο, οι Σίιτες Μουσουλμάνοι έχουν έξεγερθεί και διεξάγουν άνοιχτό πόλεμο έναντιον των Παλαιστινίων. Στόν Βορρά, στην Τρίπολη, οι Σουνίτες Μουσουλμάνοι συγκρούονται μέ τους Σύριους».

Η δήλωση αυτή θά μπορούσε νά προκαλέσει ξανά σκεπτικισμό, άν δέν συνέβαινε οι άπλοι Λιβανέζοι Μουσουλμάνοι νά άκούονται νά εκφράζουν καθημερινά την απέχθειά τους για την ξένη κατοχή.

Οι Σύριοι πέρασαν τά σύνορα στις 31 Μαΐου

ΣΥΖΗΤΗΣΙΣ ΣΤΗ ΒΟΥΛΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΝΤΙΣΗΜΙΤΙΣΜΟ

Στις 30 Νοεμβρίου συζητήθηκε στη Βουλή η έπερώτηση των βουλευτών της «Νέας Δημοκρατίας» κ.κ. Τσαλδάρη, Άνδριανοπούλου, Σοφούλη, Παυλίδη και Παναγιωτόπουλου για τό αντισημιτικό πνεύμα που δημιουργήθηκε τό καλοκαίρι από τις έέργειες της Κυβερνήσεως, κατά τα γεγονότα του Λιβάνου. Οι έπερωτώντες βουλευτάι επέμειναν ιδίως επί της στάσεως των υπό του Κράτους έλεγχομένων μέσων μαζικής επικοινωνίας (Ραδιοφώνου, τηλεοράσεως).

Στην άπάντησή του ο ύπουργός Προεδρίας Κυβερνήσεως κ. Κουτσόγιωργας άντέτεινε ότι δέν υπήρχε πρόθεσις για τή δημιουργία παρομοίου πνεύματος, δεδομένου ότι στην Έλλάδα δέν υπάρχει αντισημιτισμός και ότι ο πρωθυπουργός κ. Παπανδρέου έξήγησε σχετικά στους αντιπροσώπους του Έλληνικού Έβραϊσμού που τον έπεσκέφθησαν.

1975. Στους έπόμενους 18 μήνες, σκοτώθηκαν σαράντα έως πενήντα χιλιάδες Λιβανέζοι. Είναι κάτι πασίγνωστο, όπως είναι γνωστές και οι έν συνεχείς τραγικές εξελίξεις. Άλλά κανείς δέν έλαβε τον κόπο νά συσχετίσει τά διάφορα γεγονότα.

Η Ο.Α.Π. είχε τό δικό της μερίδιο στην υπόθεση αυτή. Ο Πρεσβευτής Γκόρρα, ο Λιβανέζος μόνιμος αντιπρόσωπος στα Ήνωμένα Έθνη, δήλωσε στις 14 Οκτωβρίου 1976: «Η Ο.Α.Π. έχει μετατρέψει τά περισσότερα στρατόπεδα προσφύγων, άν όχι όλα, σε στρατιωτικά όχυρά».

«Παλαιστινιακά στοιχεία που άνήκουν σε διάφορες οργανώσεις, κατέφυγαν σε άπαγωγές Λιβανέζων (μερικές φορές και ξένων), κρατώντας τους αιχμαλώτους και μερικές φορές ακόμη σκοτώνοντας τους», είπε:

«Έχουν διαπράξει στον Λίβανο κάθε είδους εγκλήματα. Έκλεβαν διάφορα άγαθά και έφθασαν μέχρι τό σημείο νά ζητούν χρήματα, για προστασία». Είναι δύσκολο νά άπαριθμηθούν όλες οι παράνομες πράξεις που έχουν διαπραχθεί από τά Παλαιστινιακά αυτά στοιχεία».

Η άνωτέρω δήλωση αναφέρθηκε επίσης σε μία όμιλία του Σλόμο Άργκόβ (θύματος της πρόσφατης τρομοκρατικής επίθεσης στο Λονδίνο) όταν ήταν Πρεσβευτής του Ίσραήλ στην Όλλανδία τό 1979.

Η καταστροφή δέν τελείωσε τό 1976. Τό 1978 παρεστάσθηκε μία τρομοκρατική άναζω-

πύρωση της. 'Ο ραδιοφωνικός σταθμός της Βηρυττού ισχυρίσθηκε πώς τό έτος εκείνο έχασαν τήν ζωή τους 60.000 άτομα, ενώ τό περιοδικό TIME ανέφερε πώς 400.000 Χριστιανοί έφυγαν από τήν Βηρυττό καί 35.000 σπίτια καταστράφηκαν.

«Τό 1979, άλλοι 990 σκοτώθηκαν», κατά τόν Νίκολας Τάτρο, ανταποκριτή του 'Ασσοσιέιτεντ Πρές στήν Βηρυττό. «Τό 1980 ό Τάτρο ανέφερε αριθμούς της άστυνομίας, πού βεβαίωναν ότι 2138 άτομα σκοτώθηκαν καί 6.815 τραυματίστηκαν. 'Η Λιβανέζικη έφημερίδα «Α' Λίβα» ανέφερε τόν 'Απρίλιο 1981 ότι 200 άτομα σκοτώθηκαν καί 1500 τραυματίσθηκαν στήν Βηρυττό μόνο τόν μήνα εκείνο.

Καί ή κατάσταση συνεχίσθηκε, χωρίς κανείς νά τήν βλέπει σάν κάτι περισσότερο από τούς συνηθισμένους διαπληκτισμούς της Μέσης 'Ανατολής. Καμμία όλοσέλιδη ανακοίνωση δέν δημοσιεύθηκε στόν τύπο από 'Εβραίους της 'Ελβετίας ή από άλλοθρήσκους της Γερμανίας, πού νά διαμαρτύρεται έναντίον της αίματοχυσίας. Καμμία μαζική συνάντηση δέν έγινε γιά νά ζητήσει τό σταμάτημα των σφαγών.

'Η Ο.Α.Π. παρέμεινε επάνω από κάθε επίκριση. Τό ίδιο καί οι Σύριοι. Τά θύματα ήταν κυρίως (άν καί όχι όλα) Χριστιανοί καί αυτό έφθανε. 'Ο άποδεκατισμός τους μπορούσε χωρίς δισταγμό νά χαρακτηρισθεί σάν δικαία αντίποινα από τούς καταπιεζόμενους Μουσουλμάνους έναντίον ενός λαού πού είχε τήν ίδια θρησκεία μέ τούς άλλοτε άποικιοκράτες κυριάρχους της χώρας.

Δέν μπορώ νά μήν αναφέρω τόν συνάδελφό μου Μωρίς Κάρ, πού βρισκόταν στόν Νότιο Λί-

βανο κατά τήν 'Επιχείρηση Λιτάνι — τόν Φεβρουάριο 1978. 'Εγγραφε τότε: «Βρίσκομαι σέ ένα Χριστιανικό περιφραγμένο στρατόπεδο μέ πλάτος 15 καί βάθος 8 χιλιόμετρα, όπου οι άγροί καί γά καρποφόρα δέντρα έχουν άφεθεί άκαλλιέργητα καί άπότιστα επί δύο συνεχή χρόνια, κάτω από τά πυρά των Παλαιστινίων πού κατέχουν τά Μουσουλμανικά χωριά όλόγυρα.

Δέν συνάντησα ούτε μία Χριστιανική οικογένεια πού νά μήν έχει ύποστει άπώλειες ή τραυματισμούς καί άκρωτηριασμούς». Πρόκειται φυσικά γιά δημοσιογραφικές άερολογίες — μέχρι νά άκούσει κανείς τήν έπιβεβαίωσή τους από τόν τυχαίο περαστικό όπουδήποτε πάει στό Λίβανο σήμερα.

'Υπάρχουν ένα σωρό θεωρίες σχετικά μέ τήν παράξενη αυτή συνωμοσία σιωπής. Δυτικοί δημοσιογράφοι έχουν κακοποιηθεί καί, σέ μερικές περιπτώσεις, έχουν δολοφονηθεί από τήν Ο.Α.Π. 'Η ύπηρεσία είδήσεων της Ο.Α.Π. ήταν τόσο άποτελεσματική ώστε στήν Βηρυττό οι δημοσιογράφοι δέν χρειάζονταν καν νά βγούν από τό μπάρ του ξενοδοχείου τους.

Οι Δυτικοί θεωρούν τούς "Αραβες σάν ένα λαό, είτε αυτοί είναι Λιβανέζοι, Σύριοι, 'Ιρακινοί ή ότιδήποτε άλλο. Οι "Αραβες έχουν τήν τάση νά άλληλοσφάζονται καί δέν χρειάζεται νά άνησυχεί κανείς γι' αυτές τίς άνατολίτικες έκρήξεις θυμού. "Άλλες ιδέες έχουν διατυπωθεί γιά νά εξηγήσουν γιατί οι άντιπρόσωποι του τύπου δέν μπορούσαν ή δέν ήθελαν νά δούν όσα συνέβαιναν κάτω από τή μύτη τους.

"Όποια καί άν είναι ή αίτία της δημοσιογραφικής αυτής άδιαφορίας, παραμένει τό άδιάφευστο γεγονός ότι ό λαός του Λιβάνου αισθάνεται φοβερά τρομοκρατημένος από τούς ξένους είσβολείς μέσα στήν πατρίδα του καί οι πληροφορίες αυτές δέν έγιναν γνωστές στό Δυτικό κοινό.

'Η άποτυχία γιά τήν άποκάλυψη των δεινών των Λιβανέζων, άποτελεί γενική άποτυχία των έπικοινωνιών πού θά πρέπει νά έξετασθεί.

"Ετσι εξηγείται γιατί τό 'Ισραήλ άντιμετωπίζει μία θύελλα από κατηγορίες από όλόκληρο τόν κόσμο γιά τήν όμολογουμένως καταστρεπτική είσβολή του στόν Λίβανο, ενώ ταυτόχρονα γίνεται εύμενώς δεκτό υπό τά ύποτιθέμενα θύματα της είσβολής αυτής, τούς Λιβανέζους, έπειδή — όπως λένε οι ίδιοι — εκείνο πού τό 'Ισραήλ κατέστρεψε ήταν στήν πραγματικότητα ή Ο.Α.Π. καί τά Συριακά στρατεύματα πού τούς καταπίεζαν.

[Από τήν έφημερίδα «The Jerusalem Post»]

ΧΡΟΝΙΚΑ

Γραφεία: Σουρμελή 2

Αθήναι (109) — Τηλ. 88.39.953

★ Εκδότης: τό Κ.Ι.Σ. εκπροσωπούμενον υπό του Προέδρου του κ. Ιωσήφ Λόβιγγερ, ό οποίος είναι καί υπεύθυνος συμφώνως τώ νόμω (Σουρμελή 2 - Αθήναι).

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 2

★ Επιμέλεια έκδοσεως: Νίκος Τσαπίδης, μέλος της Ένώσεως Συντακτών Περιοδικού Τύπου.

★ Υπεύθυνος φωτοσυνθεσεως: Κατσαουνη ΕΠΕ, Σπ. Δοντά 10, Αθήναι.

★ Τά ένυπόγραφα άρθρα δεσμεύουν μόνον τό συγγραφέα τους.

★ Η αναδημοσίευσις κειμένων είναι ελεύθερα, με τήν προϋπόθεση, ότι θα αναφέρεται ή πηγή Περιοδικό «Χρονικά», Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου.

עץ חיים היא

Δένδρον ζωῆς εἶναι ἡ Τορά...

(Παροιμ. 3:18)